

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUMA BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

Emel EFE YAVAŞCAN¹ (ORCID: 0000-0002-7652-528X) *
Zehra Gediz URAK² (ORCID: 0000-0001-6281-5334)

¹Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye

²Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Geliş / Received: 02.10.2018
Kabul / Accepted: 14.02.2019

ÖZ

Farklı medeniyetlerin hâkimiyet kurarak farklı dönemlerde inşa ettikleri yapıların ve yerleşimlerin üst üste gelmesi sonucunda günümüzde çok katmanlı yerleşimler ortaya çıkmıştır. Anadolu'da pek çok kent, tarihsel sürekliliğe sahip çok katmanlı yerleşim özelliği göstermektedir. Bu kentlerden biri olan Kapadokya Bölgesi'ndeki Niğde İli çeşitli uygarlıklara ait eserlerden oluşan zengin kültür mirasına sahip olup tarihi dönemlerin izlerini taşımaktadır. Niğde stratejik konumuyla önemli tarihi yerleşimlerden biri olmasına rağmen günümüzde Kapadokya denilince akla gelmeyen bir kenttir. Tarihi önemi vurgulanamamış ve değerli kültürel varlıklara sahip olmasına rağmen turizm yönünde gelişmemiştir. Bu çalışmada, ayakta olan, yeraltında olduğu bilinen ve izleri olan, Niğde İli'ne özgü karakterleri oluşturan değerler bütünü'nün sürdürülebilir korunması için tarihsel sürekliliğin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, belgeleme-sunum, değerlendirme olarak üç aşamadan oluşan bir yöntem ile ilin sahip olduğu değerler tespit edilerek sayısal ortamda her döneme ait eser ve yerleşme bilgileri içeren haritalarla belgelenmiştir. Tüm dönemler için ayrı ayrı elde edilen verilerin çakıştırılarak değerlendirilmesi sureti ile katmanlaşma haritası oluşturulmuştur. Kapadokya Bölgesi'nin tanınan değerli yerleşimleri kadar değerli niteliklere sahip Niğde İli'nin tarihsel katmanlaşmasının ortaya çıkartılarak belgelenmesinin yapıldığı bu çalışma ile Niğde İli ile ilgili koruma kararları, strateji ve politikalarının oluşturulacağı çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kapadokya, Niğde, tarihsel katmanlaşma, belgeleme, koruma

DOCUMENTATION OF HISTORICAL STRATIFICATION AND EVALUATION OF NATURAL AND PHYSICAL VALUES IN THE CONTEXT OF CONSERVATION: CASE OF CAPPADOCIA REGION, NİĞDE CITY

ABSTRACT

Stratified settlements have a risen as a result of overlapping settlements and buildings constructed by various civilizations that reigned a certain region in different time periods. A reasonable number of cities in Anatolia exhibit characteristics of stratified settlements that hold historical incessantness. One of those cities, Province of Niğde in Cappadocia Region, is vested with the traces of historical periods of various civilizations. Niğde, though it is one of the main historical settlements due to its strategic location, does not spring to mind immediately after the name Cappadocia is pronounced. Its historical importance has not been emphasized and it

*Corresponding author / Sorumlu yazar. Tel.: +90 388 225 4237; e-mail/e-posta: emelefe@ohu.edu.tr

has valuable cultural assets, it has not developed in the direction of tourism. In this study, it was aimed to determine the historical continuity of the sustainable protection of the whole of the values which are standing, which are known to be underground and whose traits are unique to Niğde. The values that the province possesses were determined by means of a three-step method as research, documentation-presentation and evaluation, and it was documented in the digital environment with the maps containing the works and settlement information of each turn. The stratification map has been created for each period by evaluating the data obtained separately. With this study, in which the historical stratification of Niğde Province, which has as valuable qualities as the precious settlements of the Cappadocia Region, is revealed and documented, it is aimed to contribute to the work that will form the preservation decisions, strategies and policies about Niğde.

Keywords: Cappadocia, Niğde, stratification, documentation, conservation

1. GİRİŞ

Uzun bir tarihsel süreç boyunca yerleşim yeri özelliği göstermiş, günümüzde de bu özelliğini devam ettiren kentler, yeraltında ve yerüstünde bu tarihsel dönemlerin izlerini barındırmaktadır. Farklı dönemlere ait fiziksel kalıntı ve izlerin yatayda, düşeyde veya farklı açılarda dizildiği bu tür yerleşimlere ‘çok katmanlı kent’ denmektedir [1]. Kentlere ait katmanlar, kentlerin kültürel zenginliğini gösterirken diğer yandan da kentlerin özgün kimliklerini ortaya çıkarmakta ve yerin ruhunu (spirit of place) yaşatmaktadır.

Anadolu’da pek çok kent çok katmanlı kent özelliği göstermektedir. Çok katmanlılığın korunabilmesi için, çok katmanlı kentlerin tarihsel sürekliliği içerisinde yer alan bütün dönemlerini ve onların birbirleriyle oluşturdukları ilişkilerin anlaşılması için öncelikle bu dönemlerin açığa çıkartılarak belgelenmesi gerekir [2]. İkinci önemli aşama ise, bu çalışmalardan elde edilen sonuçların koruma ve kentsel gelişim kararlarının verilme süreçlerine dâhil edilmesidir [3]. Bu sebeplerle çok katmanlı yerleşimler için bu tarihsel katmanların ve tarihsel sürekliliğin açıklanması önemlidir. Çok katmanlılığın korunması ve geleceğe aktarılması için ise geçmiş döneme ait mirasın güncel bağlamla bütünleşmesi sağlanmalıdır. Bu makalede, koruma çalışmalarının ilk aşaması olan, değerlerin fark edilmesi ve belgelenmesi amacı ile kentin katmanlarının okunabilmesi ve anlaşılabilmesi için bir çözümleme yapılmıştır. Katmanlaşmanın okunarak, elde edilen verilerin planlama çalışmalarına dâhil edilmesi ile yerleşim tarihinin okunmasını sağlayacak koruma kararları verilebilecektir. Niğde için de bugüne kadar uygulanmış veya uygulanmamış koruma planlarında, tarihsel katmanlar yer almamıştır. İlin koruma yaklaşımlarında yer altında ve yer üstünde bulunan katmanların dikkate alınmaması araştırmanın problemi oluşturmaktadır.

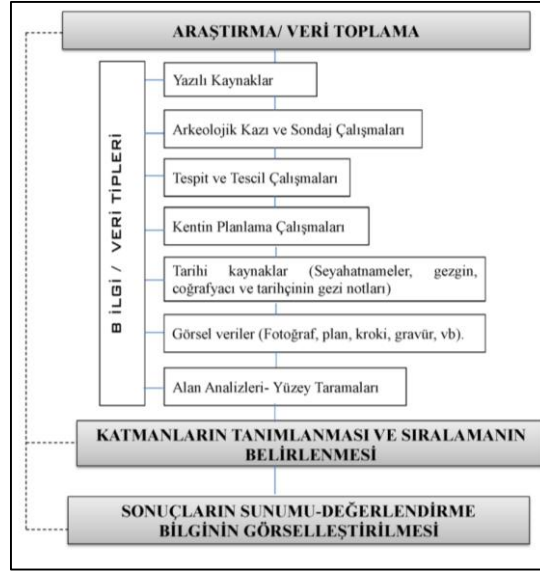
Tarih boyunca farklı medeniyetlerin yaşamış olması, Niğde İli’nde de tarihsel katmanlaşma oluşturmuştur. Ancak kasaba ve köylerinde çok sayıda doğal ve fiziksel değerleri bulunan ilin tarihsel katmanlaşmasını dikkate alan koruma ve uygulama çalışmaları yapılmamıştır. Bu makalede, Niğde İli’nin geleceğinin tasarlanmasında referans alınacak stratejiler üretilmesi yoluyla, tarihsel sürekliliğin sağlanması için veri sağlanması amacıyla Kapadokya tarihinde önemli konuma sahip, farklı dönemlerin izlerini barındıran kentin geçmişten gelen verilerinin araştırılarak belgelenmesi ve bu verilerin değerlendirilmesi neticesinde katmanlaşma bulgularının ortaya konması hedeflenmiştir. Böylece bu bulguları dikkate alarak hazırlanacak koruma uygulamalarında Niğde’nin tarihi katmanlarının okunması, geçmişiyile geleceği arasında ilişki kurulması, tarihsel öneminin vurgulanması ve Kapadokya Bölgesi içinde öneminin ortaya konması sağlanabilecektir.

2. MATERYAL VE METOT

Bu çalışma ile çok katmanlı, tarihsel sürekliliğe sahip bir Anadolu kenti olan Niğde’nin tarihi katmanları araştırılmış ve farklı dönemlere ait birikimleri belgelenmiştir. Bu verilerin, yapılacak planlama çalışmalarına dâhil edilerek kentin koruma ve yönetim politikalarının oluşturulmasında katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu alanda çeşitli çalışmalar yapan Altınöz, kent arkeolojisi araştırmalarını; araştırma, belgeleme-sunum, değerlendirme olmak üzere başlıca üç aşamada toplamaktadır. Bu çalışmalardan yararlanılarak katmanlaşmanın çözümlenmesinde araştırma, belgeleme-sunum, değerlendirme olmak üzere başlıca üç bir aşamadan oluşan yöntem kullanılmıştır [4], (Şekil 1).

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

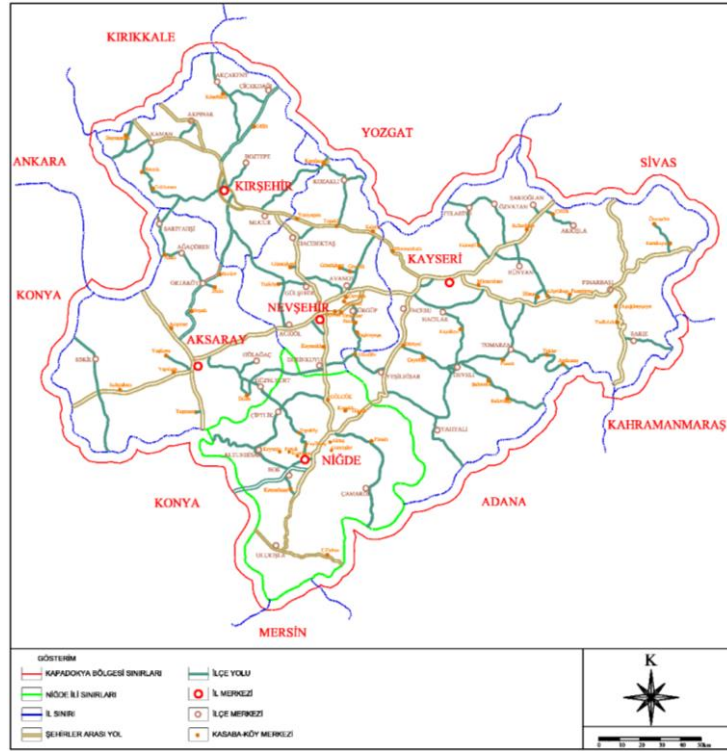
Şekil 1. Katmanlaşmanın çözümlenmesinde uygulanan adımlar [4]

Günümüze kadar yapılan arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları önemli kaynaklardır. Aynı zamanda güncel Niğde Müzesi Müze Raporları ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tescil fişleri, kültür envanterinden elde edilen bilgiler ve alan ile ilgili yapılan tez ve makale çalışmaları çalışmanın temel kaynakları olmuştur. Katmanlar tanımlanarak il için tarihi dönemlerin kronolojik sıralaması yapılmış ve bu sonuçlar değerlendirilerek renkli paftalara işlenmiştir. Daha sonra katman haritaları tek paftada çakıştırılarak Niğde İli tarihsel katmanlaşma haritası oluşturulmuştur.

Katmanlaşmanın çözümlenmesinde birinci derece kaynak olarak: yazılı kaynaklar, arkeolojik kazı ve sondaj çalışmaları ve raporları, tespit ve tescil çalışmaları, kentin planlama çalışmaları, vakfiyeler, eski resimler, hava fotoğrafları, plan, kroki, minyatür, kartpostal vb. seyahatnameler ikinci derece kaynak olarak ise: Günümüz yayınları, günümüze ulaşan izler, yüzey taramaları kullanılmıştır.

3. NİĞDE'NİN KAPADOKYA'DAKİ KONUMU, ÖNEMİ ve KORUMA SORUNLARI

Roma İmparatoru Augustus zamanında Antik Dönem yazarlarından Strabon Kapadokya Bölgesi'nin sınırlarını; güneyde Toros Dağları, batıda Aksaray, doğuda Malatya ve kuzeyde Doğu Karadeniz kıyılarına kadar uzanan geniş bir bölge olarak belirtmektedir [5]. Strabon döneminde bağımsız olan Kapadokya Krallığı on bölgeyi içermektedir. Bu dönemin en önemli üç kenti Mazuka (Kayseri), Tyana (Kemerhisar) ve Arkhelais (Aksaray)'dır [6]. Günümüzde kuzeyde Kızılırmak, doğuda Soğanlı Vadisi'ndeki Yeşilhisar, güneyde Niğde, batıda Aksaray ve kuzeybatıda Kırşehir Kapadokya'nın sınırlarını oluşturmaktadır (Şekil 2). Bölge Paleolitik Çağlardan itibaren devamlı yerleşim alanı özelliği göstermiş, zengin doğal kaynaklara sahiptir. Tarih boyunca ticaret kolonilerini barındıran ülkeler arasında ticari, sosyal ve kültürel bir köprü kuran Kapadokya, İpek Yolu'nun da önemli kavşaklarından biri olmuştur [7].

Şekil 2. Niğde İli'nin Kapadokya Bölgesi'ndeki konumu

Kapadokya Bölgesi Unesco Dünya Miras Listesi'nde de yer almaktadır. Göreme Milli Parkı ve Kapadokya ismi ile 1985 yılında hem kültürel hem de doğal miras olarak Unesco Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Bölgesi kapsamında, Göreme Milli Parkı, Derinkuyu ve Kaymaklı Yeraltı Şehirleri, Karain Güvercinlikleri, Karlık Kilisesi, Yeşilöz Theodoro Kilisesi ve Soğanlı Arkeolojik Alanı, UNESCO Dünya Miras Listesine kaydedilmiştir [8]. Kapadokya sınırları içerisinde yer alan Niğde İli'nde ise 'Niğde'nin tarihi anıtları' ismiyle kent merkezindeki Alaeddin Tepesi, üzerindeki anıtları kapsayan alan 2012 yılında aday listeye girmiştir [9].

Niğde stratejik konumuyla tarihte önemli kentlerden biri olmasına rağmen günümüzde Kapadokya Bölgesi'ndeki tanınırlığı azdır. Kentin yer altı şehirleri, ören yerleri gibi önemli tarihi değerleri olmasına rağmen yerli ve yabancı ziyaretçilerin bu bölgeye uğramaması önemli bir problemdir. Turizm; korumada bir olanak, araç olurken, koruma amaçlı (ağırlıklı) bir şekilde planlanmadığında özgün değerlerin yok olmasına neden olan bir risk oluşturmaktadır. Kentin tarihi değerlerinin ortaya çıkartılmaması, anlam ve öneminin anlaşılmasına ve unutulmuş bir kent olmasına sebep olmuştur. Unutulmuş olması doğal ve insan kaynaklı bozulmalara neden olmakla beraber özgün özelliklerinin bozulmadan günümüze gelmesini de sağlamıştır.

Çok katmanlı Niğde İl'inin barındırdığı değer ve sorunlar şöyle sıralanabilir:

- Kapadokya Bölgesi'nde pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, doğal ve kültürel değerlere sahip çok katmanlı bir Orta Anadolu kenti olması,
- Stratejik konumu sebebiyle tarihte Kapadokya'nın önemli bir kenti olması ve yer altı ve üstü önemli eserlere sahip olması,
- Çok katmanlı ve çeşitlilik gösteren somut ve somut olmayan tarihi ve kültürel yapısının ve özgün tarihi dokusunun olması,
- Geçmişte Tyana Şehri gibi önemli yerleşim dokusu ile Kapadokya Bölgesi'nin başkentliğini yapması,
- Çok eski bir dini merkez olması sebebiyle inanç turizm potansiyeline sahip olması,
- Arkeolojik kazı alanlarının olması ve toprak altında halen ulaşılmamış bir zenginliğin bulunduğu bilinmesi,
- Kaya oyma mekânlar, yer altı şehirleri gibi insanların merak duyduğu önemli yerleşimlere sahip olması,
- Kapadokya'nın turizme açılan bölgelerinde günümüzde uygulanmış koruma-turizm alanlarının bugünkü olumlu olumsuz yönlerinin ortaya çıkartılarak, henüz turizme açılmamış Niğde değerlerinin bu gibi

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

olumsuzluklara maruz kalmadan korunabilme avantajının bulunması Niğde Kenti'nin barındırdığı değerler olup;

- Kapadokya'nın tarihi dokusunun okunabildiği, Nevşehir ile de komşu olan kentte turizm potansiyelinin olamaması,
- Kapadokya Bölgesi'nde yer alma avantajını diğer iller kadar kullanamaması,
- Tarihi değerinin bilinmemesi, tarihi dokunun gün geçtikçe zarar görmesi,
- Tarihi dokunun arka planda kalması ve tarihi dokuların yer aldığı bazı bölgelerin halen sit sınırlarına dâhil edilmemesi ve bu dokunun gördüğü zararın geri dönüşümünün zor olması,
- Koruma konusunda çalışmaların olmaması ya da yetersiz kalması,
- Kentlilerin ve yöneticilerin kentin tarihi değerinin bilincinde olmaması,
- Kültürel mirasın yönetiminin sağlanamaması,
- Kentin tüm değerleri için bütünü korumaya yönelik bir koruma geliştirme politikalarının olmaması sorunlar olarak belirlenmiştir.

Yukarıda sayılan tüm değerlerinin korunması ve sorunlarının çözülmesi için Niğde İl'inin katmanlaşmasının ortaya çıkartılarak belgelenmesi ve koruma kararları, strateji ve politikalarının oluşturularak ilin ve bölgenin bir bütün olarak değerlendirilmesi ve sürdürülebilir korunması gerekmektedir.

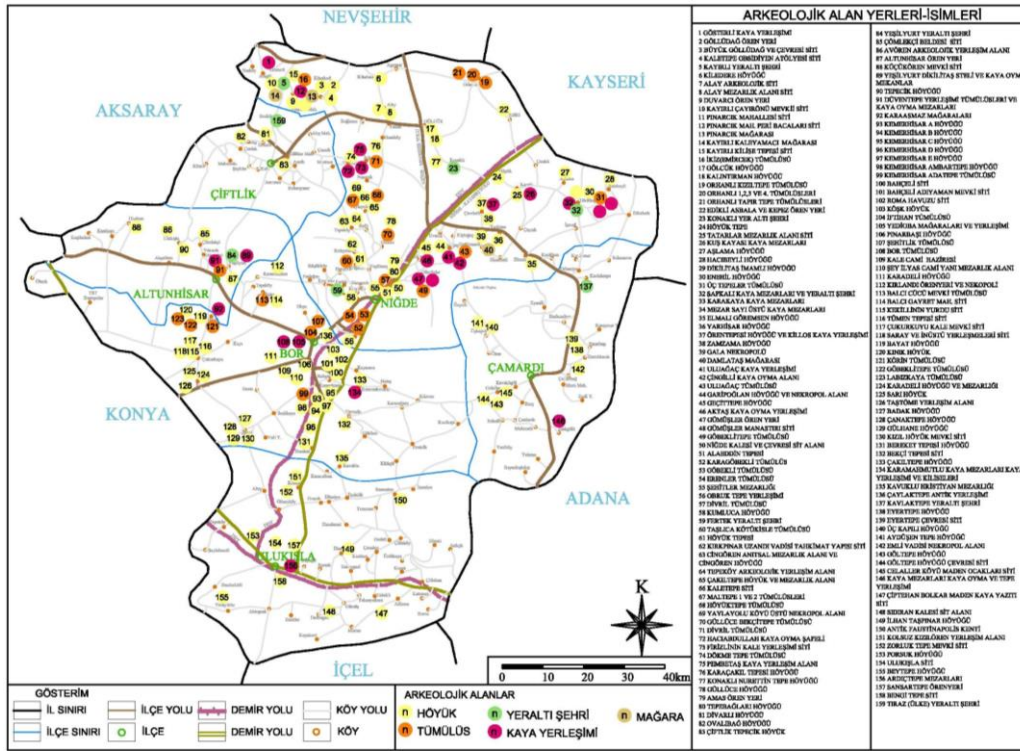
4. NİĞDE'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ/KATMANLAŞMA SÜRECİ

Bölgede yapılan arkeolojik kazılar Niğde tarihinin M.Ö.600.000'li yıllara kadar uzandığını, yerleşik hayatın ise 10 bin yıldan beri devam ettiğini göstermektedir. Birçok döneme tarihlenen çok katmanlı dokuya sahip ilin; Paleolitik Çağdan itibaren, Neolitik, Kalkolitik, Eski Tunç, Hitit, Geç Hitit, Demir Çağ, Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde iskân edildiğini ortaya çıkarmıştır (Şekil 3). İlde tespit edilen arkeolojik alanlar bir harita ile sunulmuştur (Şekil 4). İlde şimdiye kadar pek çok höyük, tümülüs, yeraltı şehri, kaya yerleşimi ve mağara tespit edilmiş olup tespit edilmeyi bekleyen değerlerin de bulunduğu bilinmektedir [10].

ANADOLU'DA					ANADOLU'DA														
TARİHİ DÖNEMLER					TARİHİ DÖNEMLER					TARİH ÖNCESİ DÖNEMLER									
MİLATTAN SONRA	CUMLULUĞU DÖNEMİ	OSMANLI DÖNEMİ	İLHANLI DÖNEMİ	SİL ÇUĞLU DÖNEMİ	BİZANS DÖNEMİ	ROMA DÖNEMİ	MİLATTAN SONRA	ROMA DÖNEMİ	HELENİSTİK DÖNEM	PERS UYGARLIĞI	DEMİR ÇAĞI	FRİG UYGARLIĞI	ÇAĞI	HİTTİ İMPARATORLUK ÇAĞI	ASUR TİCARİET KOLONİLERİ ÇAĞI	ESKİ TUNÇ ÇAĞI	KALKOLİTİK DÖNEM	NEOLİTİK DÖNEM	PALEOLİTİK DÖNEM
	1923	1486	1166		395		29					1.000		2.000	3.000	5.000	8.000	800.000	
	MİLATTAN SONRA					MİLATTAN ÖNCE													

Şekil 3. Niğde İli'nin Kronolojik gelişimi [10].

Niğde İli'nde hüküm sürmüş medeniyetlere ait değerlerle ilgili metin ve haritalara bir sonraki bölümde kronolojik olarak yer verilmiştir.

Şekil 4. Niğde İli'nde şimdiye kadar tespit edilen arkeolojik alanlar (2016 Niğde Kültür Envanterinden yararlanılarak oluşturulmuştur)

4.1. Paleolitik, Neolitik ve Kalkolitik Dönem

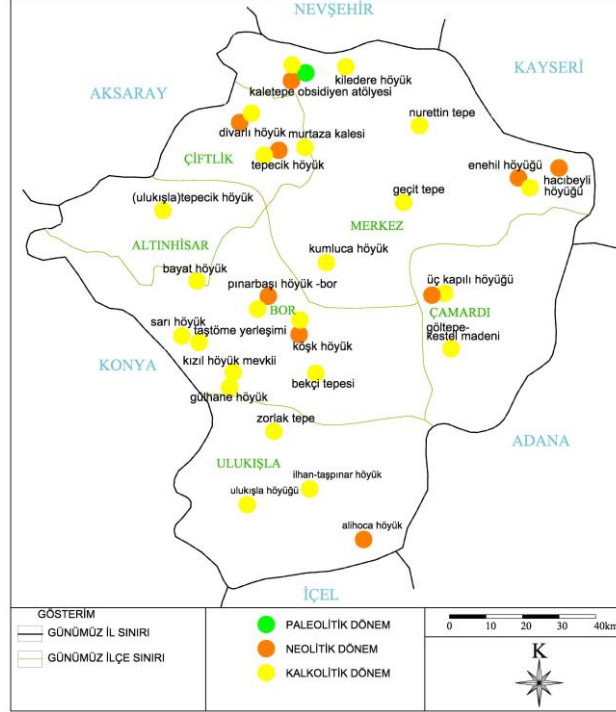
Türkiye’de Yontmataş Devri olarak bilinen Paleolitik Dönem alt, orta ve üst olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Avcılık ve toplayıcılık seviyesinde bulunan insan bu dönemde ateşi kullanmış, alet ve barınaklar hazırlamış, yiyeceğini temin etmiş ve kendisine yaşanabilir ortamlar hazırlamıştır [11-12]. İnsanlarının yerleşmek ya da belli bir süre konaklamak için kullandıkları yerler, kaya altı sığınakları ve mağaralardır. Ayrıca insanların yerleşmek için seçtiği bölgenin iklim koşulları yanı sıra av hayvanları ve toplanabilecek besinler açısından zenginliğine dikkat ettikleri görülmektedir [13].

Kapadokya Volkanik Bölgesi, zengin obsidiyen yatakları nedeniyle tarih öncesi dönem topluluklarının daima ilgisini çeken bir bölge olmuştur [14]. Obsidiyen, türdeş dokusu, yontulabilirliği, renkli ve camsı görünümü ile tarih öncesi insan tarafından alet ve silahların yapımında tercih edilen hammaddelerden biri olmuştur. Obsidiyen bulunmadığı bölgelerde de aranan bir hammadde olup, kültürler arası değiş tokuş, alışveriş ilişkilerinin doğrudan veya dolaylı nedeni olmuştur. Kapadokya obsidiyeninin Paleolitik Dönemden itibaren bölge dışına çıktığı bilinmektedir [15]. Kapadokya Obsidiyen Projesi çerçevesinde Niğde İli, Merkez, Kömürçü Köyü yakınında yer alan Göllü Dağı ve çevresinde 1995 yılından beri yapılan son araştırmalarda 60’lı yıllardan bilinen bazı obsidiyen kaynaklarının yanı sıra yeni obsidiyen kaynakları ve bu kaynaklara bağlı işlik ve atölyeler tespit edilmiştir. Göllü Dağ’da yürütülen proje kapsamında Niğde Müzesi başkanlığında iki kazı gerçekleştirilmiştir ve 2007 yılından beri yüzey araştırması Prof. Dr. Nur Balkan Atlı’nın bilimsel danışmanlığında sürdürülmektedir [16].

Bu kazılar sonucunda Kapadokya Bölgesi’nde Niğde, Merkez İlçesi’nde yer alan Kömürçü Kasabası ve Göllüdağ’ın kuzey eteğinde yer alan Kaletepe alanında bulunan el baltalarının yoğunluğu en erken Alt Paleolitik Döneme tarihlendirilmiş ve böylece bu bölgenin dönemin ilk yerleşimi olduğu ortaya çıkmıştır [17]. Aynı zamanda bu alan orta Paleolitik dönem buluntuları veren önemli bir merkezdir. Anadolu’nun en eski yerleşimleriyle ilgili sorunlara çözümler getirebilecek buluntu yerlerinin başında gelmektedir [18]. Bu bölgedeki çalışmalar (2001-2007) sonucunda Alt ve Orta Paleolitik Dönemler için önemli 19 arkeolojik tabaka ortaya çıkarılmıştır. Kazılardan Alt Paleolitik Dönem’de, 800.000’li yıllardan itibaren bu bölgeye insanların hammadde açısından rağbet ettiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Kaletepe şimdilik Anadolu’nun en uzun Paleolitik sekansını temsil etmektedir (Şekil 5). Özellikle alt tabakalar Avrupa’nın ilk iskanlılarını ve Orta Pleistosen’de Afrika ve

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

Avrasya ilişkilerini anlamak açısından önem taşımaktadır [19]. Bu güncel buluntular Niğde tarihi ile ilgili bilinen en eski dönem izi özelliği taşımaktadır. Son dönem kazı çalışmaları ile il sınırlarında Paleolitik döneme tarihlenen, aynı zamanda Kapadokya Bölgesi'nin en eski yerleşimi katman haritasında işaretlenmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. Paleolitik, Neolitik ve Kalkolitik Dönemlerde Niğde İli

Neolitik Dönem, insan topluluklarının avcı toplayıcı yaşam biçiminden yerleşik yaşama geçişi, ilk köylerin ortaya çıkışı, insanların birçok bitki ve hayvan türünü evcilleştirmeleri gibi sosyal ve kültürel yaşamında sayısız değişimle bir bütünü oluşturarak, önceki dönemden ayrılmaktadır [20]. Çanak çömlek yapımının başlaması, tarım ve hayvanların evcilleştirilmesinden sonra Neolitik Çağ'ın üçüncü önemli yeniliği olarak kabul edilmektedir. Yapı malzemesi Anadolu'nun büyük kısmında taş veya kerpiçtir. Önceki Çağın bitişik düzende, gereksinime göre eklemelerle geliştirilen yapılanması devam ettirilir. Çok odalı, birbirine paralel olarak düzenlenmiş yerleşim planı sürdürülürken, daha küçük ölçeğe düşen kimilerinde yapılar taş temelli kerpiç duvarlı, eklemeli olarak büyütülen planlara dönüşür. Kerpiç (Çatalhöyük), edinimi kolay olan yerlerdeki bazı yerleşimlerde (Köşk Höyük, Tepecik-Çiftlik) taştan inşa edilen yapılar bitişik düzende ancak daha büyük ölçülerdedir. Her yapıda, altları aynı zamanda mezar olarak kullanılan sekiler, depolama amaçlı küçük bölmeler, dikmeler, ocak, fırın gibi elemanlar yer alır [21].

Neolitik'ten Kalkolitik Çağ'a geçişte Anadolu'da teknik gelenekler açısından kültürel bir kesintiden söz edilemez; aksine bir gelişim, devamlılık söz konusudur. Buna karşılık her iki dönem arasındaki en belirgin özellikler madencilikte karşımıza çıkmaktadır. Kalkolitik Çağ'ın en önde gelen özelliklerinden birisi bakır aletlerin giderek taşın yerine geçerek günlük yaşamda madenin kullanılmaya başlamasıdır [13]. İnsanoğlu doğada bulunan maden kaynaklarından, yaşamayı kolaylaştıran alet yapımına başlamış, diğer yandan başta obsidiyen olmak üzere taş alet yapımı geleneğini de devam ettirmiştir [22]. Kalkolitik Çağ yerleşimlerinde, yapı malzemeleri ve işlevleri farklı yapılar görülmektedir. Yapı malzemesinin coğrafi şartlara göre değiştiği görülmektedir. Geç Neolitik dönemin kimi yerleşimlerinde yaşam bir süre daha devam ederken bunlar dışındaki bazı alanlar ilk kez yerleşime açılmıştır [23].

Arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları sonucu elde edilen verilere göre Niğde İli'nde Neolitik Dönem'de dokuz, Kalkolitik Dönem'de yirmi üç yerleşim yeri tespit edilmiştir. Alandaki Neolitik Dönem yerleşim yerlerinin neredeyse tamamının Kalkolitik Dönem'de de yerleşim özelliğini devam ettirdiği görülmüştür (Şekil 5). Bölgede yer alan Köşk Höyük, Tepecik-Çiftlik, Niğde-Tepebağları, Pınarbaşı-Bor gibi höyüklerde İlk Kalkolitik kültürün Son Neolitik kültürün devamı olduğu benzer bir sürekliliğin devam ettiği görülmüştür [24]. Yerleşim yerleri, genellikle önemli su kaynaklarının bulunduğu verimli tarım arazileri, korunma ve savunma olanağı sağlayan kayalık alanlar ve önemli ulaşım aksları çevresinde yer almaktadırlar.

E. EFE YAVAŞCAN, Z. G. URAK

Bu dönemlere ait höyük ve buluntu yerlerine bakıldığında; Niğde ilinin 15 km güneyinde konumlanan Bahçeli Kasabası'nda yer alan Roma Havuzu'nun doğusundaki kayalık yamaçta yer alan Köşk Höyük Geç Neolitik ve Erken Kalkolitik Döneme aittir. Profesör Uğur Silistreli ile başlayan, Profesör Aliye Öztan ile devam eden kazı ve çalışmalar sonucu Köşk Höyük ilk kez M.Ö. 6350'lerde Geç Neolitik içinde iskân edilmiş ve Erken Kalkolitik çağ başlarında M.Ö. 4900 yıllarında terk edilmiştir [25-26]. Köşk Höyük insanların M.Ö. 6. binin son yüzyıllarında (Kalkolitik dönem), ev planlarını ve yerleşim modelini değiştirerek yaşamlarını M.Ö. 5. binin başlarına kadar sürdürdükleri saptanmıştır. Neolitik dönemde gereksinime göre genişletilen çok odalı küçük mekânlardan oluşan mimari varken, Kalkolitik Dönemde ise sokakların üstüne sıralanan bitişik düzendeki konutlar belli bir plana göre inşa edilmiştir. İnsanların, ölümlerini konutların tabanına gömdükleri anlaşılmıştır. Köşk Höyük'ün ölü gömme âdeti açısından önemi; çoğu yetişkin ve bazı çocuklara uygulanan başın gövdeden ayrılarak yüzün kille sivanıp, yüz organlarının belirtilmesi ve aşı boyası ile boyanarak onlara canlılık kazandırılmasıdır [15].

İlin kuzeyinde, Çiftlik İlçesi'nde yer alan Tepecik Höyük, Kapadokya Volkanik Bölgesi olarak adlandırılan alanda yer almaktadır. Höyükte yerleşimin M.Ö. 6 ve 7 bin yıllarda, ovanın kısmen göl olduğu, yerleşimin de göl kıyısında bulunduğu tespit edilmiştir [15]. Türkiye'de eski yeraltı kalay madenciliğine ait ilk buluntu yeri 1987'de başlayan çalışmalarda Niğde sınırları içerisindeki kent merkezinin doğusunda kalan Celaller Köyü yöresinde tarihi Kalkolitik Döneme kadar uzanan Sarıtuza denilen bölgede tespit edilmiştir [27].

Diğer Neolitik Dönem yerleşimleri ise Merkez, Kömürcü Köyü yakınındaki Kaletpe Obsidiyen Atölyesi, Hacıbeyli Köyü-Hacıbeyli Höyüğü, Dikilitaş Köyü-Enehil Höyüğü, Çiftlik İlçesi Divarlı Höyük, Bor İlçesi Pınarbaşı Höyük, Ulukışla İlçesi Ali Hoca Höyük tür (Şekil 5). Yapılacak olan kazı çalışmaları ile bu dönemlere ait verilerin artacağı açıktır. Kapadokya Bölgesi'nde toprak altında henüz ulaşılmamış bir zenginliğin bulunduğu bilinmektedir.

4.2. İlk Tunç Çağı, Hitit Dönemi ve Demir Çağ

Kalkolitik Dönemden itibaren ilde hızla yerleşim alanları ve kurulan devletlerin sayısının artarak devam ettiği görülmektedir. Anadolu'da M.Ö. 3.binyılda yaşanmış olan ve üç aşamada ele alınan, tuncun gittikçe yaygınlaşan kullanımıyla belirlenen İlk Tunç Çağı, madenin insan yaşamında daha çok yer almasıyla da ilişkilendirilebilecek kültürel, siyasal ve sosyal alanda gelişmelerin ve değişmelerin hız kazandığı dönemdir [28]. Erken Tunç Çağı'nda Kapadokya, güçlü bir yerel gelenek taşıyan ancak aynı zamanda Ege ve Balkanlar'dan Mezopotamya ve Kafkaslara dek üniversal eski dünyanın ticari ve kültürel paydaşı konumuna sahiptir [29]. Geç Kalkolitiğin özelliklerinin devam ettiği dönemde, maden üretimi başlamışsa da taş yontuculuğu dönemde önemini kaybetmeden devam etmiştir. Kent niteliğindeki yerleşmelerin gelişmesinin görüldüğü dönemde tarım ve hayvancılık gelişirken, yerleşimlerde tapınak ya da tapınak benzeri yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Büyük yerleşmelerde sur duvarları görülmeye başlanmış, kervan yolları üzerinde bulunan kentlerin önemi artmıştır. Yerleşme birimlerinde örgütlenme ve kasabaları yöneten idareci sınıfları ve iş bölümüne yönelik sosyal sınıflar ortaya çıkmaya başlamıştır [30]. Doğal kaynaklardan maden yatakları açısından zengin bir bölge olması, Niğde İli'ndeki yerleşim yerlerinin bu dönemde görülmesinin nedenlerindedir. Anadolu'da ilk defa İlk Tunç Çağına ait yeraltı madenciliğinin yapıldığı yer Niğde İl'inde yer almaktadır. Çamardı İlçesi, Celaller Köyü'nde yer alan Kestel (Sarıtuza) galeriler kompleksi Anadolu'da ilk defa İlk Tunç Çağına ait yeraltı madenciliğinin yapıldığı yer olarak saptanmıştır [27].

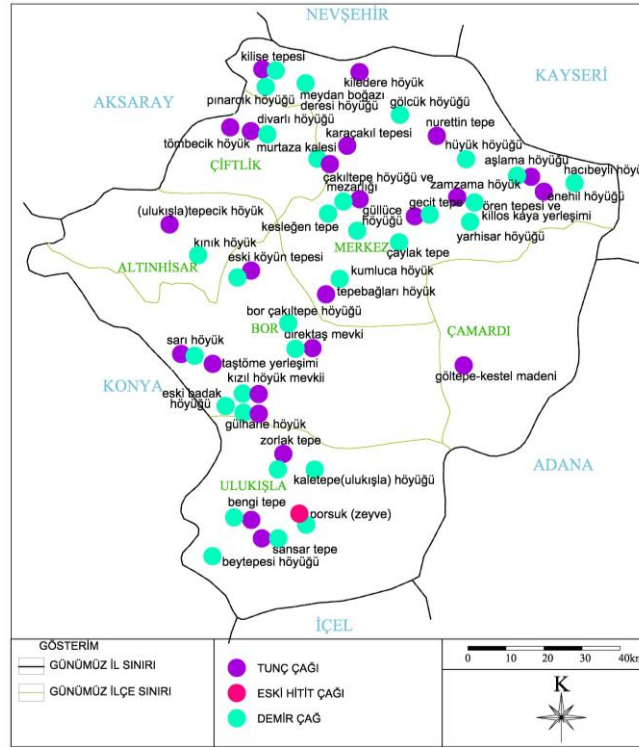
Kapadokya Hitit Krallığı'nın en önemli merkezlerinden birisidir. Hititler için önemli bir yerleşim bölgesi olmasının yanı sıra Anadolu uygarlığında önemli bir dönüm noktası olan "Asur" ticaret kolonilerinin de kurulduğu merkezi kapsamaktadır [31]. Anadolu'da Hitit devletinin kurulmasından önce Asur Ticaret Kolonilerinin Anadolu'nun el değmemiş maden yataklarını kullandığı bilinmektedir [32]. Asur Ticaret Koloniler Çağı olarak bilinen bu dönem ile birlikte Anadolu'da yazı kullanılmaya başlanılmıştır [33]. Doğal kaynakları açısından zengin olan Anadolu, Mezopotamya ve Kuzey Suriye arasında, önceleri obsidiyen ticareti ile başlayan sonra maden ticaretine dönüşen ilişkiler MÖ. II. binyılda yoğun ve örgütlü hale dönüşmüştür [34]. Asur Kenti, Güney Mezopotamya'dan İran, Suriye ve Anadolu'ya uzanan stratejik bir konumda yer almaktaydı. Asurlu tüccarlar, Orta Anadolu'ya kalay ve kumaş getirip, karşılığında gümüş ve altını Asur'a götürmekteydi [35]. Bu döneme ait, Kapadokya Bölgesi'nde Anadolu'nun en eski yazılı kaynaklarının bulunduğu Kayseri-Kültepe, Asurlular tarafından Karum denilen ticaret merkezi konumundadır.

Bölgenin jeopolitik ve ekonomik öneminin giderek artması sonucu Anadolu'da yaşanan önemli gelişme Hititler tarafından merkezi bir devletin kurulmasıdır. Büyük oranda, tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomik sisteme sahip Hitit Devleti'nde bunların dışında metalürjik faaliyetler, dokumacılık gibi çok çeşitli zanaat kollarının da geliştiği bilinmektedir [36]. İlde bu döneme tarihlendirilen bir yerleşim yerinde kazı çalışması yapılmaktadır (Şekil 6). Ulukışla İlçesi'nin güneyinde yer alan Porsuk (Zeyve), tarihte Kapadokya'daki konumu

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

itibari ile Orta Anadolu platosu ile Çukurova ve Kuzey Suriye'yi Toroslar üzerindeki Gülek Boğazı ile birbirine bağlayan, geçmiş dönemlerde pek çok gezginin, fatihin ve tüccarın kullandığı yolları denetim altında tutan bir konuma sahip olmuştur. Ayrıca yakınında yer alan dağlarda bulunan simli kurşun madeni Zeyve'nin ilgi görmesini sağlamıştır. Höyükte ilk yerleşim M.Ö. 1600'e doğru ortaya çıkmıştır. Hitit Eski Krallığı'ndan Roma Dönemine kadar süren altı ana evreye ayrılmış uzun dönemler iskân görmüştür [15], (Şekil 6). Hitit sur bedeni üzerinde alçı taşı ile inşa edilmiş olan Erken Demir Çağı sur bedeni saptanmıştır [37].

Anadolu'da, Hitit İmparatorluğunun yıkılmasından sonra, yeni bir döneme girilmiştir. Sosyal ve politik değişimleri de beraberinde getiren bu yeni dönem, genel olarak Erken Demir Çağı olarak adlandırılmaktadır [38]. Orta Anadolu Demir Çağı'nda yapı türleri ve diğer öğeler; savunma yapıları, kutsal alanlar ve tapınak yapıları, saraylar, konutlar, cadde ve sokaklar, döşemeler, kapılar, pencereler, çatı sistemleri, avlu, fırınlar, ocaklar vb. dir [39]. Bu dönemde ilde tespit edilen yerleşim yeri sayısı 31'dir. Bu yerleşimlerden Porsuk Zeyve Höyük ve Kınık Höyük kazı yapılan alanlardır (Şekil 6). Niğde'nin Altınhisar ilçesine bağlı Yeşilyurt beldesi yakınlarındaki Kınık Höyük Demir Çağ'da eski bir yerleşim merkezidir. Ayrıca Geç Hitit Dönemi ve Helenistik Döneme ait buluntular açığa çıkartılmıştır. Alanda önemli yükseklikteki kale surları ve yapılar ve höyüğün yer aldığı tespit edilmiştir [15].

Şekil 6. Tunç, Eski Hitit ve Demir Çağlarında Niğde İli

4.3. Geç Hitit, Frig ve Helenistik Dönemleri

M. Ö. 1200 yıllarında Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Niğde Bölgesi Geç Hitit Krallıklarının önemli bölgelerinden birisi durumuna gelmiş, Tabal Krallığı'na bağlı şehir krallıkları olan Tuvanuva Krallığı ve Nahita Krallığı'nın da merkezi olmuştur. Tabal Ülkesi en geniş sınırları ile günümüz Kayseri, Nevşehir, Aksaray, Niğde ve Ereğli'yi kapsamaktadır [40, 41]. Tabal bölgesi zengin doğal kaynaklara sahip, önemini tarihin her döneminde koruyan doğu-batı ile kuzey-güney doğrultusunda uzanan ticaret yollarının birleştiği bir konuma sahiptir [42]. Niğde kent merkezi Geç Hitit Şehir Devletleri zamanında ve M.Ö. 1200-77 tarihleri arasında şehir devletleri konfederasyonuna bağlı önemli merkezlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Hitit döneminde Tuwanuva adı verilen Tyana, bugün Niğde'nin kasabası olan Kemerhisar Hitit Devleti'nin sınırları arasındadır [43, 44]. Şehrin ismi farklı dönemlerde farklı isimlerle (Tuwanuva, Tuwana, Tyana) anılmıştır. Adına ilk olarak Eski Hitit Devleti (M.Ö. 1650-1450) krallarından Telipinu'ya ait bir belgede rastlanılan Tyana Şehri, Anadolu ile Kuzey Suriye arasında çok önemli bir güzergâh üzerinde yer almış ve tarihin ilk devirlerinden

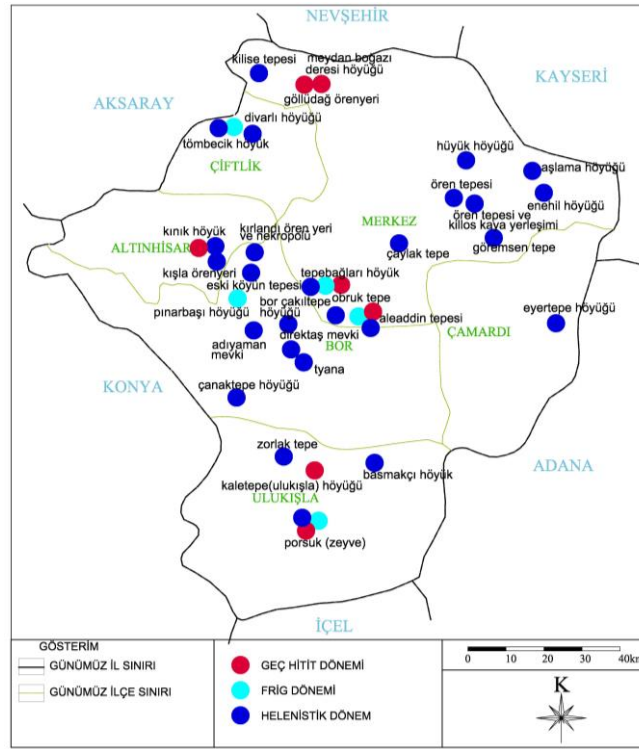
beri Gülek Boğazı'ndan geçmek isteyenlerce elde edilmesi zorunlu, vazgeçilmez merkezlerden biri olmuştur [45]. Tyana Antik Kenti'nin Hitit dönemi kenti olması gereken Tuwanuva ve Geç Hitit kenti Tuwana'nın Helenistik, Roma ve Bizans kalıntılarının altında yer aldığı düşünülmektedir [15]. Bu dönemde şehir Nahita ismi ile anılmaktadır. Niğde'nin 8 km. kuzeybatısında; Niğde- Kayseri Devlet Karayolunun sol tarafında bugünkü Aktaş Kasabası, Yeni Mahallede Andaval Kilisesi olarak bilinen yapı içerisinde, yuvarlak, bazalt taşından yapılan bir kitabe bulunmuştur. Bu kitabe üzerinde profilden tasvir edilmiş bir kral kabartması, üst tarafında da Hitit Hiyeroglifiyle yazılmış yazı bulunmaktadır. M.Ö. VIII-VII yy.'da Geç Hitit şehir Krallıkları dönemine ait olan bu kitabe kentin adının geçtiği önemli bir bulgudur [40]. İlin kuzeyinde, Kömürcü Köyü yakınlarındaki Göllüdağ Örenyeri batısında krater gölünün bulunduğu bir dağın üzerine kurulmuş, etrafı surlarla çevrili bir yerleşimdir. Geç Hitit Döneminde yeri bilinen tek Geç Hitit merkezidir [40,46]. Göllüdağ Ören yeri sadece Geç Hitit döneminde yerleşim gördüğünden tek katmana sahiptir (Şekil 7).

M.Ö. 700 yılından itibaren bölge Asurluların eline geçer, kısa bir süre sonra Frig egemenliğine girer. Kimmerlerin, Frig hâkimiyetine son vermesinden sonra bütün Anadolu'da olduğu gibi Kapadokya da önce Medlerin, daha sonra da Perslerin hâkimiyetine girmiştir. Niğde Bölgesi M.Ö. 6. Yüzyılda Medler'in, M.Ö. 550'de Perslerin egemenliği altına girer [47]. Perslerin ilk işi Anadolu'yu İran'daki gibi satraplıklara yani valiliklere ayırmak olmuştur. Makedonya Kralı Büyük İskender, M.Ö. 334'de Persler'in bölgedeki hâkimiyetini sona erdirir. Bu dönemde Niğde, İskender'in Helenistik Kapadokya Krallığı ve Bergama Krallığı'nın idaresinde yer alır [43,48].

M.Ö. 680-610 Asur ve 610-550 Med egemenliğinin ardından, bölge M.Ö. 550 de Perslerin egemenliğine girerek Kapadokya Satraplığı'nın içinde yer almıştır [49]. Kuzeyde Karadeniz kıyılarına kadar uzanan ve Persler zamanında iki satraplığa ayrılan Kapadokya, M.Ö.360'tan sonra satrap ayaklanmalarını bastırmak üzere ikiye bölünmüştür. Bunlardan kuzeydekine Pontos (Kappadokia Pontika), güneydekine Büyük Kapadokya (Asıl Kappadokia veya Tauros Yakınındaki Kappadokia) adı verilmiştir. Strabon Kapadokya'da iki önemli kent olduğunu söylemektedir ki bunlardan biri Tyantis yöresindeki Tyana (Kemerhisar), öteki de Kilikya yöresindeki Mazaka (Kayseri)'dir [5]. M.Ö. 334-331 dönemlerinde Makedonya komutanlığı bu büyük krallığı çöktürmüş ve Kapadokya'ya hâkim olmuştur.

Frig Dönemi'nde Frigya esas olarak Orta Anadolu platoları, Kızılırmak ve Konya bölgeleri ile Tuz Gölü'ne kadar uzanan bölgeyi içine almaktaydı [50]. Niğde İli ve çevresinde bu dönemi temsil eden yerleşimler arasında merkezdeki Alaeddin Tepesi bulunmaktadır. Alaeddin Tepesi'nde yapılan sondajlar sonucunda Frig, Roma, Bizans, Selçuk ve Osmanlı tabakalarının karışık halde bulunduğu tespit edilmiştir [51]. Merkezde katmanlaşmanın diğer görüldüğü Tepebağları Höyük kazı çalışmalarından elde edilen verilere göre üzerinde Geç Hitit, Frig, Hellenistik, Roma ve Bizans tabakaları tespit edilmiştir [52]. Ulukışla ilçesi Darboğaz Kasabası yakınındaki Porsuk (Zeyve) Höyük'de ise Hitit, Geç Hitit, Frig, Roma Dönemlerine ait katmanlar bulunmaktadır [15], (Şekil 6, 7, 8). Daha sonra Helenizmin hâkimiyetine giren Niğde İli'nde bu döneme ait yerleşimlerin fazla olduğu görülmektedir (Şekil 7). Bu dönemde kazı çalışmalarından elde edilen bilgilere göre tespit edilen yerleşim yerleri, Kınık Höyük, Porsuk (Zeyve) Höyük, Tepebağları Höyük ve Tyana'dır (Şekil 7).

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

Şekil 7. Geç Hitit, Frig ve Helenistik Dönemlerde Niğde İli

4.4. Roma ve Bizans Dönemleri

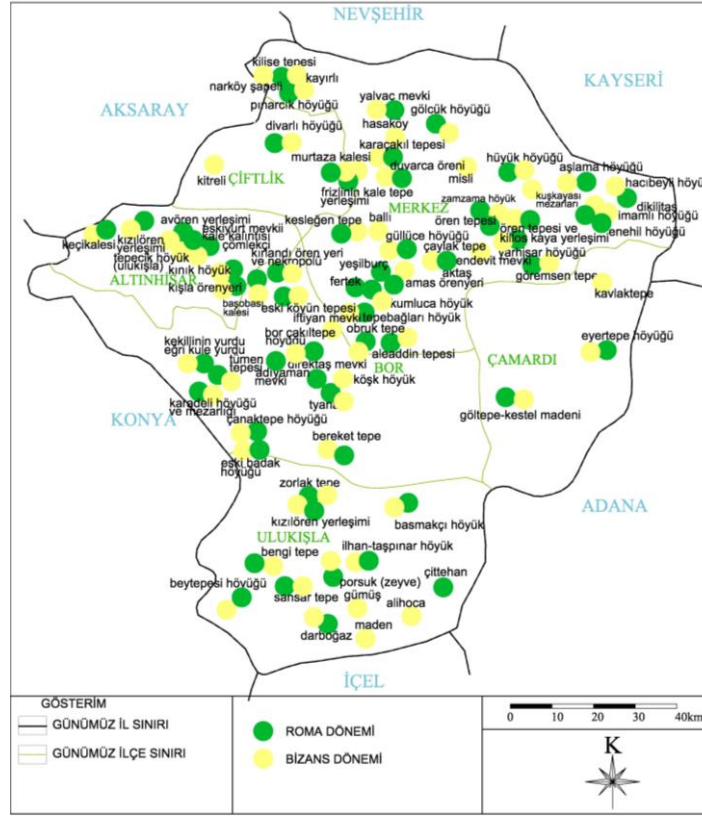
M.Ö. 17’de Roma hâkimiyetine giren Kapadokya Bölgesi önemli eyaletlerden biridir. Roma İmparatorluğu’nun birinci yüzyılında geniş sınırları içindeki önemli ve büyük şehirlerinden biri Tyana idi. Kapadokya’nın Romalılara geçmesiyle birlikte sahada Helenleşmenin yaşandığı görülmektedir. Tyana içlerinde en Helenistik olduğundan, Roma kentine en yakın örneğe uygundur. Ancak veri kıtlığı sebebiyle gerçekte ne kadar derin bir benzerliğin olduğu bilinmemektedir [53]. Stratejik konumu sebebiyle bir sınır şehri olan Tyana önemli bir boğazın açıldığı belde yer aldığından neredeyse tüm tarihi dönemlerde oldukça şelek ve önemli bir durak olmuştur (Şekil 8). Tyana Kenti’nin bir başka özelliği; Apollonius adlı filozofun doğum yeri olmasıdır. Ünlü filozof ve bilgin Tyanalı Apollonius birinci yüzyılda tüm dünyayı dolaşmış, doğduğu kentin adının duyulmasına sebep olmuştur [54]. Kemerhisar ve çevresinde bu döneme ait eserler günümüze ulaşmıştır. Roma Havuzu, su kemerleri ve Aksaray’da bulunan askeri mağara ve tabyalar Roma döneminin önemli eserleridir. 371-372 yıllarında Roma İmparatoru Valens’in Kapadokya Eyaletini ikiye bölmesi ile Mazaka’yı (Kayseri) kuzey, Tyana’yı ise, piskoposluğun da ikamet ettiği Güney Kapadokya Krallığının başkenti yapmıştır [55]. Kentin adı bu dönemde Tyana olarak geçmektedir [54].

Roma döneminde putperestlik hâkim olduğundan Hristiyanlık Kapadokya ve Anadolu’da mağara ve yer altı şehirlerinde gizli olarak yaşanmakta ve yayılmaktadır [47]. Niğde ve çevresinde Hristiyan nüfus giderek çoğalır. Niğde bu dönemde Hristiyanlık dininin yayılışı açısından büyük önem taşımaktadır. Hristiyanlığın yayılma dönemlerinde, dinsel özgürlük olmadığı için Kapadokya Bölgesi jeolojik özelliklerinin elverişli olması sebebiyle sığınma alanı olmuştur. Kaya oyma kiliseler, evler bölgenin esas yapısını oluşturmuştur. İlde kaya oyma yerleşimler, şapeller, yer altı şehirleri bu döneme aittir (Şekil 8). Niğde ve Nevşehir yörelerinde yeraltı şehirleri kurulur [56]. 313 yılında Hristiyanlık resmi din olarak kabul edilir ve Niğde önemli bir yerleşim olur, bölgenin piskoposluk merkezi Tyana (Kemerhisar)’dır. Bu dönemde İmparator Konstantin’in annesi Helena Kudüs’e giderken, Niğde’nin Andaval (Aktaş) Kasabası’nda bir kilise, Eskiğümüşler’de ise bir saray yaptırmıştır [47].

Bizans’ın ilk yıllarında bölge huzurlu bir dönem yaşamış ve gelişmiştir. Bölge halkı bu dönemde Helen-Roma fikirlerinden çok İran’ın etkisi altında kalmıştır. 7. yüzyılın başlarında İranlı Sasaniler, 8. ve 9. yüzyıllarda da Müslüman Araplar ele geçirmek için Anadolu’ya saldırınca, yörenin de huzuru kaçmıştır [57]. Araplar 300 yıl süreyle Kapadokya’ya hâkim olmuşlardır. Bu dönemde Hristiyan halk yeraltındaki sığınaklara gizlenmiş ve baskının geçmesini beklemiş, bölge durmadan Bizans ve Araplar arasında el değiştirmiştir [58]. Bu dönemde

Hasan Dağı yöresinde savunma amaçlı gözetleme ve haberleşme amacıyla Arap akınlarının sürekli olarak yapıldığı güzergâhta zorunlu geçitlere, dağ boylarına ve su kaynaklarına hâkim kaleler şebekesi oluşturulmuştur. Gelecek saldırıları önceden haber vermek amacıyla çok iyi organize edilmiş bir haberleşme sistemi de kurulmuştur [59].

395 yılında Roma İmparatorluğu, doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrıldığında Niğde, Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu sınırları içinde kalır. 7. yüzyıldan itibaren bölge; Bizans, İran (Sasani) ve Araplar arasındaki sürekli mücadelelere sahne olur. Bu uzun süren savaşlar özellikle Tyana'yı çok etkiler. Birçok medeniyet döneminde merkez şehir konumunda olan Tyana artık bir yerleşim merkezi olmaktan çok askeri bir karargâh halini alır [54]. Uzun süren Arap akınları sonucunda Tyana 710 yılında Arap hâkimiyetine girer. Bölge sürekli olarak Araplarla Bizanslılar arasında el değiştirmiş ve 956 yılında İmparator Nikefor zamanında tekrar Bizans topraklarına katılmıştır [60]. Hristiyanlık dininin hızla gelişmesi, bölgenin sığınma, kaçma vb. durumlara elverişli olması yerleşim yerlerinin sayısını etkilemiştir. Bu dönemlerde Niğde İli pek çok yerleşime ev sahipliği yapmıştır (Şekil 8).

Şekil 8. Roma ve Bizans Dönemlerinde Niğde İli

4.5. Selçuklu Dönemi

Selçuklu Sultanı Melikşah zamanında Türkler Niğde'ye akınlar düzenlemişlerdir. Niğde Danişment Gazi ve oğlu Emir Gazi tarafından Türk topraklarına katılmıştır. Kent 1150 yılında başkenti Konya olan Anadolu Selçuklu Devleti'nin bir ili konumuna gelir [56]. Bölgenin Türkler tarafından fethi sırasında, hangi yerleşmelerin bulunduğu ya da hangi yerleşmelerin ele geçirildiğine dair herhangi bir bilgi yoktur. Toroğlu bu durumun sahada, fetihlere karşı koyabilecek büyük yerleşmelerin olmaması ya da gerçekten Arap akınları nedeniyle yerleşmelerin tamamen harabe haline gelmiş olmasına bağlı olabileceği şeklinde yorumlamaktadır Yeni yerleşme düzeni içinde şayet mevcut ise eski köylere ve sakinlerine el sürülmemiştir [61]. Bu sebeple katman haritasında eski yerleşimlerin bu dönemde devam ettiği kabul edilmiştir (Şekil 9).

Selçuklular devrinde bir şehrin etrafındaki köy ve kasabalarla birlikte bir vilâyet teşkil ettiği bilinmektedir. Niğde'nin alt birimlerinden Lülü Vilâyeti ile Anduğu Kalesi'nin bu tür vilâyetlerden olduğu anlaşılmaktadır. Anduğu'nun Niğde'nin 34 km güneydoğusundaki Altunhisar ilçesine denk geldiği bilinmektedir. Lülü Kalesi'nin yeri ise tartışmalıdır. Araştırmacıların ileri sürdükleri görüşlerden kalenin Niğde'nin 55 km

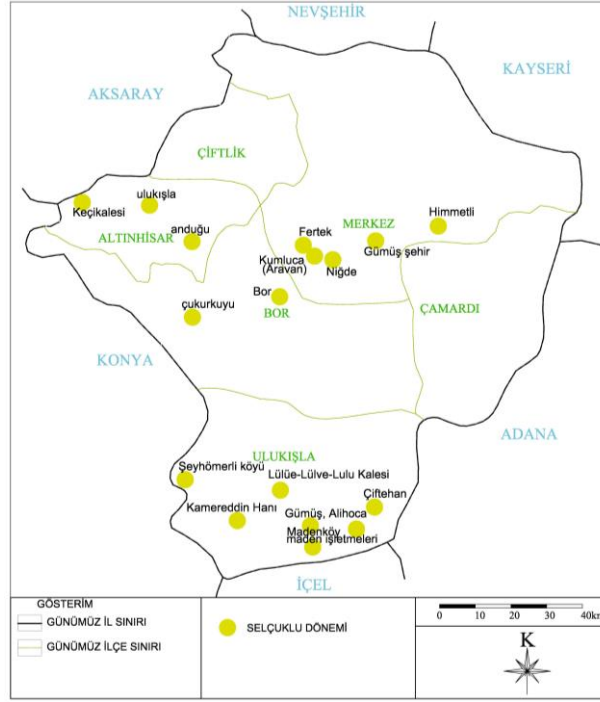
TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

güneyindeki Ulu-kışla civarında olduğu anlaşılmakta ise de tam olarak nereye tekabül ettiği tespit edilememektedir [62]. Ulukışla civarlarında Toroslar'ın kuzey tarafında yer aldığı bilinen Lülüte (Lulu, Lülve) Kalesi olarak adlandırılan kale Torosların güneyinden gelen saldırıları önlemek için inşa edilen önemli bir kaledir. Selçukluların bu kaleyi işgal ettikleri bilinmektedir [63]. Dolayısı ile kalenin bu dönemden önce de varlığı düşünülmektedir.

Bu döneme ait kent merkezi ile ilgili çalışmalar ve veriler bulunmaktadır. Niğde'nin şehir olarak genişlemesi Anadolu Selçuklularından itibaren başlamıştır. Selçuklular döneminde inşa edilen çok sayıda yapıt bulunmaktadır. Günümüze ulaşan ve ulaşmayan, ancak varlığı bilinen bedesten, han, çarşı, çeşme, pazar yeri gibi eserler dönem hakkında bilgi vermektedir [64]. 1415 tarihli Akmedrese Vakfiyesinde Çarşı'dan söz edilmektedir. Sungur Bey Camii yakınlarındaki günümüze ulaşmayan Bezzazlar Çarşısı ve ismi bildirilmeyen han, çarşının merkezidir. Bu çarşı ve han Selçuklu Dönemi'nden beri aktiftir [65]. Selçuklular döneminde kentin sur içinde geliştiği anlaşılmaktadır. Selçuklu şehirleri bir iç kale ile kentin bütünü kuşatan surlardan oluşmaktadır [66]. Bu dönemde Niğde kent merkezi kuzeyde bir iç kale ve güneye doğru genişleyen dış kale surlarıyla kuşatılmıştır [67, 68, 69]. Selçuklu döneminden günümüze gelen Rahmaniye Camii, Alaeddin Camii ve Hatiroğlu Çeşmesi sur içinde bulunmaktadır. Bu eserler Alaeddin Tepesi ve çevresinin bu dönemde yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.

Kale surları ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılara göre üçüncü bir sur duvarının varlığı söz konusudur. Sur içinde gelişen Alaeddin tepesi üzerindeki kaleyi; hisar-ana kule (ahmedek), iç kale ve dış surlar oluşturmaktadır. Günümüze kuzeyde ana kule, doğuda sur parçası, batıda kale girişindeki sur kalıntısı ulaşabilmiştir. Günümüze ulaşmayan doğu kısımda yer aldığı belirtilen sur duvarları ile ilgili olarak Gabriel, meskene çevrilen iki burcun temellerinden bahsetmektedir [70]. Anadolu'yu gezen, 1813 yılında Niğde'ye gelen Mc. Donald Kinneir surlardan bir kısmının henüz ayakta olduğunu ve sokaklarda pek çok mermer sütun gördüğünü belirtmektedir [67, 68]. İç kale Alaeddin Tepesi üzerindeki bölgedir. İç kaleyi çevreleyen surların yirmi iki burcun oluştuğu 16. Yüzyıl tarihli Matrakçı Nasuh'un minyatüründen anlaşılmaktadır [69]. Bu dış surların ise bazı kısımları bugün ayakta. Üçüncü bir sur duvarının varlığına dair ise bazı kaynaklar mevcuttur. Kâtip Çelebi Niğde şehrinin üç kat surlarla çevrili olduğunu belirtmiştir. Halil Edhem'e göre Sungur Bey Camii, Ak Medrese, Bedesten gibi yapılar sur dışında kalmaz, üçüncü sur şehri batı tarafından çevrelemektedir [71]. Aynı zamanda Kâtip Çelebi'de Alaeddin Camii ile beraber Sungur Bey Camii'nin de sur içinde yer aldığını söylemektedir. Ramsay ise Niğde'nin üst kısmının kuzeyinde heybetli bir kalenin yer aldığını, Tepeviran Mahallesi'ne giden batı tarafında, alt kısımda vaktiyle toprak siperi (tabyesi) ile kuşatılmış (çevrelenmiş) şehir altının var olduğunu belirtmektedir [43]. Çal, üçüncü surun tabya durumu ile ilgili yorumunda; Dış surların zamanla iyice yıpranarak harap olduğunu, bölgede karışıklıkların olduğunu, ekonomik bunalım sonrası yıkılmış sur duvarları yerine toprak tabyaların yapıldığını, bu dış surların genellikle ikinci derecede savunma niteliği olan, daha çok ilk engel için yapılmış olduğu bildirmektedir [71].

Bu döneme ait verilerin az olması katman haritasındaki yerleşimlerin tespitini zorlaştırmaktadır. Bu veriler dışında alan analizleri ve yüzey taramaları çalışmalarında yer üstünde günümüze ulaşan izler ve bu döneme tarihlendirilen envanter çalışmaları haritanın yapılmasına katkı sağlamıştır. Niğde şehir merkezi dışında günümüzde ilçesi konumunda olan Bor'da Selçuklu Dönemi'ne tarihlenen yapılar yer almaktadır. Gümüşler, Fertek, Altunhisar, Keçikalesi, Kumluca'da günümüze ulaşan kalıntı ve izler bu dönemde yerleşim yeri olduklarını göstermektedir [61]. Himmetli Köyündeki Himmetli Han kalıntısı günümüze ulaşmıştır. Çukurkuyu Yer Han'ın da Selçuklu Dönemi'ne ait olduğu bilinmektedir [52]. Ulukışla'nın güneybatısında küçük bir tepenin üzerine kurulan Kamereddin Hanı 13. Yüzyılda Alaeddin Keykubad tarafından yaptırılmıştır [72]. Ulukışla Şeyhomerli Köyü'nde Şeyh Ömer Aduli'nin türbesi bulunmaktadır. Türbenin kitabesine göre yapı Selçuklu Dönemi'nde inşa edilmiştir [73]. Çiftehan'da günümüzde kullanılan havuzların ve hanın Selçuklu Dönemi mimarisi özelliklerini taşıdığı bilinmektedir. Altunhisar Ulukışla Köyü'ndeki Seyitali Ağa Camii ve Çeşmesi'nin kitabelerinde 1233 ve 1234 tarihi yer almaktadır. Madenköy, Alihoca ve Gümüş köylerinde yer alan eski maden işletmelerinin antik dönemlerden beri belirli aralıklarla üretim yapılmıştır. Dolayısıyla bu yerleşimlerin bu dönemde var olduğu düşünülmektedir [74], (Şekil 9).

Şekil 9. Selçuklu Dönemi'nde Niğde İli

4.6. Karamanoğulları Dönemi

Eretna Bey'in ölümünden sonra emirler arasında başlayan mücadeleyi fırsat bilen Karamanoğlu Alâeddin Bey 768'de (1366-67) Niğde'yi kendi topraklarına katmıştır [75]. Anadolu Beylikleri arasında en uzun hüküm süren Karamanoğulları'nın siyasi yaşamı Selçuklu, İlhanlı ve özellikle Osmanlı Beyliği ile yapılan mücadelelerle geçmiştir [76]. 1397 yılında Akçay muharebesinde Karamanoğulları'nı ağır bir yenilgiye uğratan Yıldırım Bayezid Niğde'yi kısa bir süreliğine sınırlarına katmıştır. Ankara Savaşı'nın (1402) ardından Anadolu'nun hâkimiyeti Timur'un eline geçmiştir. Timur (812/1409) Niğde ve civarının emirliğini Karamanoğulları Beyliğine geri vermiştir. Bu yeni dönemde Karamanoğulları hâkimiyet sahalarını Kayseri'ye kadar genişlettiklerinden Niğde sık sık saldırıya uğrayarak el değiştiren bir sınır kalesi konumundan uzaklaşmıştır. Karamanoğulları ikiye ayrılınca başkentlik yapan Niğde şehri imar faaliyetleriyle gelişme göstermiştir [75], (Şekil 10).

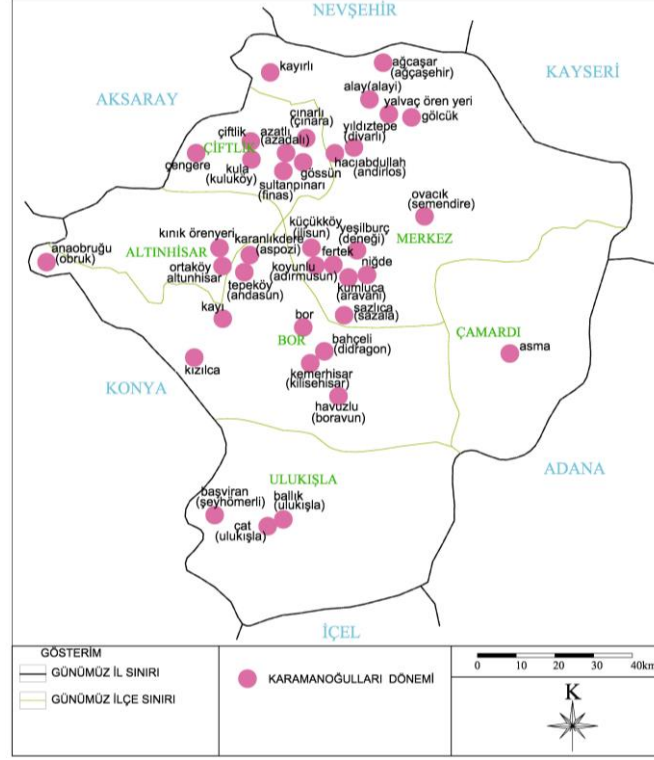
Şehirde Karamanoğulları hükümdar ailesi üyeleri tarafından yapılmış vakıf eserleri günümüze kadar ulaşmıştır [77]. Karamanoğulları Dönemi'nde şehrin dört yönünde kale dışında pek çok mescit ve cami inşa edilmiştir. Günümüze ulaşmayan mescitler mevcuttur. Bu dönemde düzenlenen Ak Medrese Vakfıyesi [65], Karaman Eyaleti Vakıf Defteri [77] Karamanoğulları Beyliği Dönemi ve önceki dönemlerle ilgili Niğde ile ilgili bilgilere ulaşılan önemli kaynaklardır. Karamanoğulları çok sayıda medrese yaptırmaıyla dikkati çekmektedir. Özellikle Aksaray ve Niğde'de inşa edilen büyük boyutlu medreseler eğitimin önemsendiğini gösterir. 1409 yılında inşa edilen Ak Medrese dönemin önemli yapılarından [76]. Özdaş, üçüncü surun bu döneme ait olduğunu belirtmektedir [78]. Bu dönem ile ilgili vakıf kayıtlarında, "... şehir suru altında yer..." ve "...Bor Kapısı Mahallesi Mescidi..." gibi ifadeler geçmektedir [61,77, 79]. Bu durum şehrin bir sur ile çevrilmiş olduğunu göstermektedir [61]. Edhem de Sungurbey Camii, bedesten ve Ak Medrese gibi yapıların sur dışında kalamayacağını ve üçüncü surun şehri batı yönünden sardığını belirtir [70].

Karamanoğulları Dönemi'ne ait katman haritalarının yapılmasında etkili olan kaynaklardan biri, Niğde'nin mahalleleriyle ilgili bilgilerin de yer aldığı, 1415 tarihli Akmedrese Vakfıyesi'dir [80]. Bu vakfiye aynı zamanda Selçuklu Dönemi'ndeki kent ile ilgili de bilgiler sunmaktadır. Kent ile ilgili Selçuklu ve Karamanoğulları Dönemlerine ait bilgilere ulaşılan diğer önemli kaynak ise 1476 yılında düzenlenen Karaman Eyaleti Vakıflarının kaydedildiği vakıf defteridir. Fatih Devri Karaman Eyaleti Vakıf Defteri'nde [81] yer alan Niğde vakıflarının ve vakıflarda geçen yerleşim birimleri ile ilgili verilen yerler, bu defterin H. 881/M. 1476 senesinde düzenlenmiş olmasına rağmen, kaydedilen ve bilgi verilen vakıfların tamamı defterin düzenlendiği tarihten önce mevcut olan eserleri kapsamaktadır. Topal'ın, Niğde şehri vakıflarına ait kapsamlı bilgi veren ilk kaynaklardan biri olan bu vakıf defterinden önemli bilgiler aktardığı, defterde ismi geçen yerleşim birimleri ile ilgili

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

çalışmasından yararlanılmıştır [77]. Envanter ve yüzey araştırmalarından elde edilen veriler de katman haritasına aktarılmıştır.

Defterde eski isimleri ile anılan yerleşimlerin isimleri Uzluk tarafından okunmuştur [81]. Toroğlu ve Topal bu eski isimli yerleşimlerin yerleri ile ilgili bilgiler aktarmışlardır [61, 77]. Eldeki bilgi ve verilere göre bu döneme ait katman haritası oluşturulmuştur ki bu bilgilerin çoğunluğu Toroğlu ve Topal'ın aktardığı vakıf defterlerinden gelmektedir (Şekil 10).

Şekil 10. Karamanoğulları Dönemi'nde Niğde İli

4.7. Osmanlı Dönemi

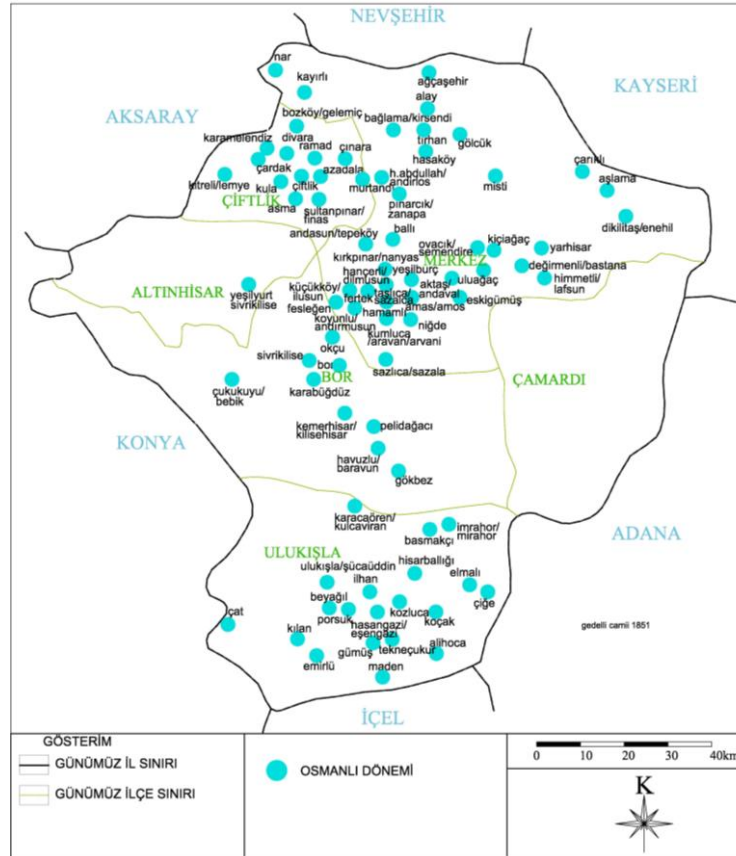
Niğde Osmanlı hâkimiyetine kesin biçimde alınması Fatih Sultan Mehmet Döneminde Karamanoğulları üzerine yapılan sefer sonucu gerçekleşmiştir. Bölgede tamamen Osmanlı kontrolünün sağlanması 1475 yılına kadar sürmüştür. Şehir Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra II. Bayezid devrinde oluşturulan ve eski Karamanoğulları Beyliği'nin hâkimiyet sahasını kapsayan Karaman eyaletinin sınırları içerisinde kalmış ve Niğde sancağının merkezi olmuştur [75]. Niğde Şehri'nin Selçuklu ve Beylikler Dönemi'ndeki önemi Osmanlı Dönemi'nde sürdürülememiştir. Şehrin imar faaliyetleri diğer döneme göre azalmıştır. Görkemli yapılar yerine daha sade yapılar inşa edilmiştir. İç kale ve çevresi eski askeri önemini yitirmiştir.

Osmanlı idari teşkilatlanmasında Niğde Sancağı, bugünkü Niğde İli'nin tamamını içermektedir. Bunun yanı sıra Niğde Sancağı sınırları içerisinde Nevşehir İli'nin Acıgöl ve Ürgüp İlçeleri'nin tamamı ile Gülşehir ve Avanos İlçeleri'nin güney kesimleri ve Kayseri ilinin Yeşilhisar İlçesi'nin tamamı ile Develi ve İncesu İlçeleri'nin batı kısımları da yer almaktadır [82]. 16. yüzyılda Osmanlı dönemine ait katman haritasının oluşturulmasında Hüseyinkioğlu ve Aslan (2009) ve Toroğlu (2006) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu çalışmaların büyük bölümünün kaynağını tapu tahrir defterlerindeki veriler oluşturmaktadır. Niğde Kültür Envanteri [52] ve alan analizleri sonucunda elde edilen veriler haritaya eklenmiş ve günümüze ulaşan Osmanlı Dönemi yapılarından yola çıkılarak yerleşimlerin bu dönemde var olduğu kabul edilmiştir (Şekil 11).

Şehrin durumuyla ilgili en ayrıntılı bilgiler Osmanlı dönemine ait tahrir defterlerinde yer almaktadır. Niğde şehrine ait bilgilerin bulunduğu ilk defter XVI. yüzyıl başlarına aittir [75]. Tahrir defterlerinden anlaşıldığı üzere, Osmanlı'da bir yerleşme merkezinin şehir olarak nitelendirilebilmesi için nüfusunun fazla olması, idarî, hukukî ve askerî bir görevinin olması, tarımsal faaliyetlerinin olması ve mahallelerinin bulunmasıdır. Tarımsal faaliyetlere bakarak tarım dışı faaliyetlerinin 'nefs' olarak kaydedildiği görülmektedir. Nefs tabiri genellikle

şehirler için kullanılmasına rağmen tahrir kayıtlarında bazen köyler içinde nefis tabirinin kullanıldığı görülmektedir. XVI. yüzyılın başında Bor için, 'Nefs-i Karye-i Bor' tabiri kullanılmıştır. 16. yüzyılda anılan şehir yapılanmasına uygun olarak başta Niğde'nin merkez kazası olmak üzere Bor, Ürgüp, Develi ve Karahisar ile 1518 tahririnde kaza statüsünde olup da 1584 tahririnde kaldırılarak kaza merkezi Bor'a nakledilen Anduğu'nun olduğu görülmektedir [83]. Osmanlı şehrinin en önemli özelliğinden biri, toplumun etnik, dinî ve iktisadî yapısındaki farklılığının bir sonucu olarak mahallelere bölünmüş olmasıdır [84]. Bu dönemde Niğde Sancağı'ndaki nüfus yapısı da bir takım sosyal topluluklara ayrılmıştır. Esas yapısını yerleşik köylü reaya ile konar-göçerler oluşturmuştur. Gayrimüslimler ise nüfusun yüzde onunu geçmemektedirler [83]. XVI. yüzyılın ortalarından itibaren konar-göçerlerin yoğun olarak il bölgesine yerleştikleri, yerleşim sayısının artmasından da anlaşılmıştır (Şekil 11). Kurulan yerleşim birimlerinin çoğu Türkçe adlar taşımaktadır. Bölgede Türk öncesi yerleşmeye ait kalıntı ve harabelerin varlığı da köy ve mezra isimlerinin Türkçe olmamasından anlaşılmaktadır [83].

Osmanlı yönetiminde barış içinde yaşanan bölgede, imparatorluğun ekonomik durumunun bozulmasıyla işgaller ve yığmalar başlamıştır. 16. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı düzeninin siyasi-sosyal alanlarda değişmeye başlaması ve ekonomik darlık yüzünden yaşanan ağır bunalım, tüm ülkede celali isyanları adı verilen ciddi karışıklıkların çıkmasına neden olmuştur [82]. Celali isyanları ve diğer eşkıyalık hareketleri, tüm Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi, Niğde şehrine büyük zararlar vermiştir. 1639 yılında IV. Murat'ın İran seferi sırasında isyanlar bastırılabilmiştir [83]. 1714 tarihinden önce Kayseri üzerinden Niğde'ye gelen Batılı seyyah Paul Lucas, şehrin daha önceki dönemlerde oldukça büyük olmasına karşılık zamanla küçülerek gerilediğini belirtmektedir [75].

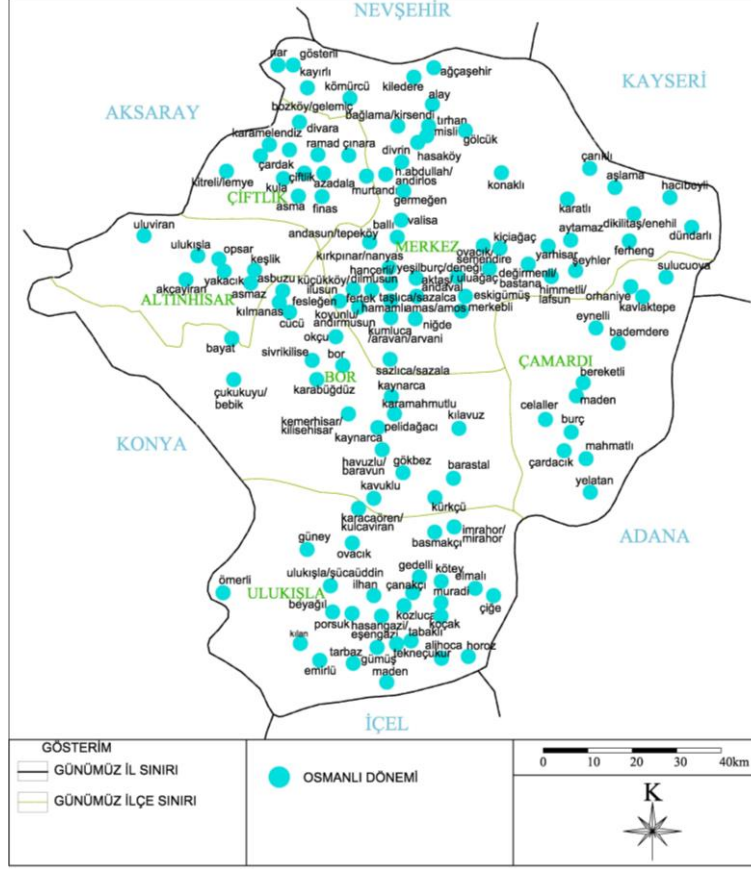

Şekil 11. 16.yüzyılda Niğde İli

19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı yerleşimlerinin arttığı görülmektedir (Şekil 12). 1840 yılında Konya eyaletine bağlı bir muhassıllık olarak görünen Niğde, 1847 tarihli idarî taksimatta Nevşehir livası içerisinde yer almaktadır. 1849'da yeniden sancak statüsüne yükselen şehir 1887 tarihinde altı kazadan oluşmaktadır (Niğde merkez, Nevşehir, Ürgüp, Aksaray, Bor ve Hamidiye / Ulukışla). 1900 tarihli Konya Vilâyeti Salnâmesi'nde bu kazalara Arabsun (Gülşehir) kazası da eklenmiş görülmektedir. 1903 sonrasında Maden (Çamardı) kazası ilâve edilmiş, Hamidiye kazasının ismi yeniden eski ismi olan Şücaeddin olarak

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

değiştirilmiştir. II. Meşrutiyet (1908-1914) devrinde bağımsız sancak konumuna getirilen Niğde, Cumhuriyetin ilanından sonra 1924'te, yeni idari yapılanmada il ilan edilmiş ve Nevşehir, Aksaray gibi iller Niğde'nin ilçeleri haline gelmiştir [75].

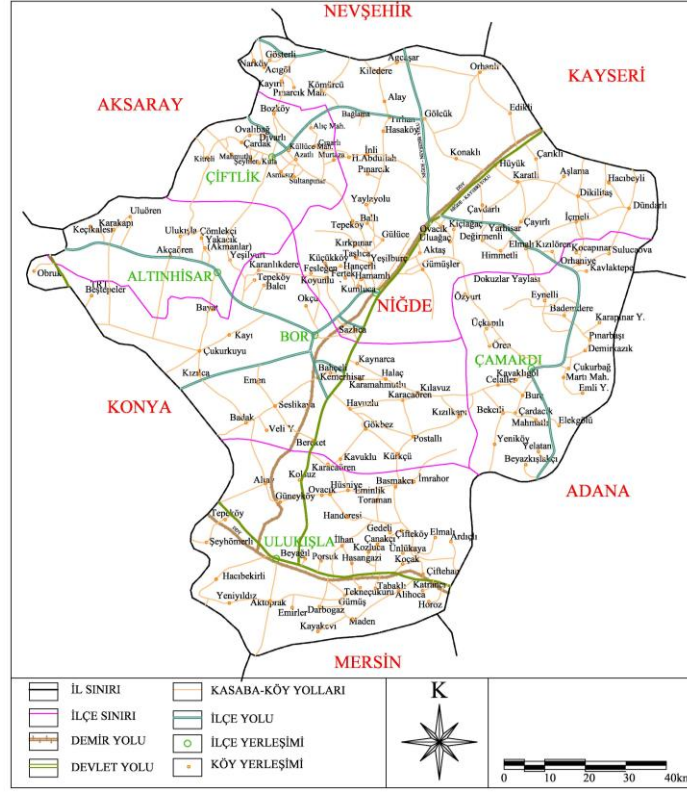

Şekil 12. 19.yüzyılda Niğde İli

4.8. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanından sonra 1924'te Niğde, yeni idari yapılanmada il ilan edilmiş ve Nevşehir, Aksaray gibi iller Niğde'nin ilçeleri olmuştur. Aynı dönemde il olan Aksaray 1933 yılında ilçe haline getirilerek Niğde'ye bağlanmıştır. 1954 yılında Nevşehir ilçesi il haline getirilerek Niğde'den ayrılmıştır. 1989 yılında Aksaray tekrar il haline getirilerek idari yapı bugünkü durumu almıştır. Yerleşimlerin çoğu tarihi süreklilik göstermektedir. Bazıları eski isimlerini koruyarak günümüze ulaşmış, diğerlerinin isimleri ise değiştirilmiştir. Şehir 1970'lerden sonra yeni mahalle alanlarıyla gelişme kaydetmiştir (Şekil 13). 1970'te şehrin nüfusu 30.000'i bulmazken 1990'da 50.000'i aşmış, 2000 yılında 78.088'e ulaşmıştır [75].

1915 yılında Niğde'ye gelen Mehmet Hayri Niğde ile ilgili şu bilgileri vermektedir 'Niğde, şehir içi, Tepeviran ve Kayabaşı namıyla bilinen üç kısımdan ibarettir. Bu üç kısmın merkezinde imaret tarlası namıyla bilinen meydanlıkta hükümet dairesi, Mehteb-i Sultani, Jandarma, belediye, evkaf birkaç dükkân ve muhasebe inşa edilerek, şehrin en önemli yeri haline gelmiştir' [85]. 20.yy başında Niğde Alaeddin Tepesi, Kayabaşı ve şehrin kuzeyinde kalan Tepeviran mahallesinden oluşmaktadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Anadolu'daki öncelik eğitim yapılarına verilmiştir. Bu dönemde eğitim toplumun gelişmesinde önemli bir konu olarak görülmüş ve bu görevi yerine getirmek için, okulların yanında, Türk Ocakları, Halkevleri gibi yapılara da yer verilmiştir [78]. 1924-1930 yıllarında Niğde'nin gelişmesindeki en büyük etkenlerden biri olan demiryolu ve istasyon binası inşa edilmiştir [86]. 1992 yılında şehirde üniversitenin kurulması şehrin gelişmesinde önemli etkenlerden biri olmuştur.

Şekil 13. Günümüze Niğde ilçe, kasaba, köy yerleşimleri

Niğde İli'ne bağlı 6 ilçe, 23 kasaba, 131 köy bulunmaktadır [87].

5. DÖNEM HARİTALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE KATMAN HARİTASININ OLUŞTURULMASI

Tarihsel süreçte pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış çok katmanlı bir yerleşim olan Niğde her uygarlığın gelişimi ve değişimine bağlı olarak gelişmiş ve değişmiştir.

Kentte, tarih öncesi dönem olarak adlandırılan Paleolitik, Neolitik ve Kalkolitik Dönemler'e ait izlere rastlanmaktadır. Kapadokya Bölgesi'nin tarihini belirleyen Paleolitik Dönem'e tarihlendirilen Kömürcü Köyü yakınındaki bölgede obsidiyen kullanımının çok eskiye dayandığı, Alt Paleolitik Dönem'de, 800.000'li yıllardan itibaren Göllü Dağ'a insanların hammadde açısından rağbet ettiği ortaya çıkmıştır [15]. Kentte, Tunç, Eski Hitit, Demir Çağlara, Geç Hitit, Frig, Helenistik, Roma - Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine ait yer altında ve üstünde izler ve eserler yer almaktadır. Bu tarihsel katmanlar bölgenin tarihi ve kültürel zenginliğini yansıtırken korunarak gelecek kuşakların bilgisine sunulması görevini bugünkü kuşağın sorumluluğuna bırakmaktadır.

Araştırmalardan elde edilen verilere göre Niğde İli yerleşimi tarihsel sürekliliğin yaşandığı katmanlaşmanın sergilendiği bir bölge durumundadır. İlin var olduğu süreçte en önemli gelişme gösterdiği dönem Roma ve Bizans İmparatorluğu Dönemi'dir (Şekil 8). Bu dönemlerde tüm Kapadokya'da yerleşim sayısı hızla artmıştır.

Selçuklu Dönemi'ne ait verilerin az olması katmanda yerleşimlerin tespitini zorlaştırmıştır. Bu sebeple bu döneme ait katman verilerinde az sayıda yerleşim bilgisi bulunmaktadır (Şekil 9).

Katman haritalarından (Şekil 5-12) elde edilen verilerle yerleşimlerin isimlerinin yer aldığı bir tabloda yerleşimlerin hangi tarihsel dönemlere tanıklık ettiği işaretlenerek katman sayıları tespit edilmiştir. Tabloların çok yer kaplaması sebebi ile çalışmada tabloların tamamına yer verilememiş, örnek teşkil etmesi amacıyla bir bölümü eklenmiştir (Tablo 1). Çakıştırılan haritalar ve tablolar sonucunda bölgede en fazla dokuz tarihsel döneme tanıklık eden yerleşimler bulunduğu belirlenmiştir. 2 veya 3 katmana sahip yerleşimler sarı, 4-6 arası mavi, 7-9 arası kırmızı renk ile ifade edilmiştir (Şekil 14). Bu katmanların dönemleri önceki bölümlerdeki dönem haritalarından görülmektedir (Şekil 5-12). Bu sonuçlara göre katmanlaşmanın mevcut olduğu yerleşimler ve dereceleri açığa çıkartılmıştır. En fazla tarihsel dönemin izi bulunduğu yerleşimler ve tarihsel dönemler açığa

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NIĞDE İLİ ÖRNEĞİ

çıkartılmıştır. En fazla tarihsel dönemin izi bulunan yerleşimler: Niğde Merkez (Tunç, Geç Hitit, Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Karamanoğulları, Osmanlı Dönemleri), Ulukışla (Kalkolitik, Tunç, Demir, Roma, Bizans, Selçuklu, Karamanoğulları, Osmanlı Dönemleri), Bor (Neolitik, Kalkolitik, Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Karamanoğulları, Osmanlı) ilçeleri ve Kumluca (Kalkolitik, Demir, Roma, Bizans, Selçuklu Karamanoğulları, Osmanlı Dönemleri), Kayırlı (Tunç, Demir, Roma, Bizans, Karamanoğulları, Osmanlı Dönemleri), Divarlı (Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Demir, Helenistik, Roma, Bizans Dönemleri), Konaklı (Neolitik, Tunç, Demir, Helenistik, Roma, Bizans, Osmanlı Dönemleri), Dikilitaş (Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Demir, Helenistik, Roma, Bizans, Osmanlı Dönemleri) , Bahçeli (Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Demir, Helenistik, Roma, Bizans, Karamanoğulları Dönemleri) ve Porsuk (Eski Hitit, Demir, Geç Hitit, Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Osmanlı Dönemleri) olarak tespit edilmiştir. İkinci derecede tarihsel dönemin izi bulunan yerleşimler Merkez İlçesi'nde; Fertek, Sazlıca, Aktaş, Tepeköy, Ovacık, Çavdarlı, Yarhisar, H. Abdullah, İnli, Aşlama, Yeşilgölcük, Alay, Kömürcü, Gösterli, Bor İlçesi'nde: Kemerhisar, Karamahmutlu, Karanlıkdere, Balcı, Çukurkuyu, Kızılca, Badak, Çiftlik İlçesi'nde: Çiftlik, Ovalıbağ, Murtaza, Altunhisar İlçesi'nde: Ulukışla, Yeşilyurt, Çamardı İlçesi'nde: Celaller, Ulukışla İlçesi'nde: Kolsuz, Basmakçı, İlhan, Alihoca, Hacıbekirli, Yeni yıldız yerleşimleri olarak tespit edilmiştir. Üçüncü derecede tarihsel dönemin izi bulunan yerleşimler ise Merkezde: Koyunlu, Küçükköy, Yeşilburç, Gümüşler, Güllüce, Ballı, Yaylayolu, Pınarcık, Himmetli, Hasaköy, Karatlı,Hacıbeyli, Kiledere, Ağcaşar, Narköy, Bor İlçesinde: Tepeköy, Havuzlu, Bereket, Çiftlik İlçesi'nde: Çınarlı, Azatlı, Sultanpınar, Kitreli, Altunhisar İlçesi, Çamardı İlçesi'nde: Çamardı İlçesi, Kavlakepe, Üçkapılı, Pınarbaşı, Ulukışla İlçesi'nde: Hüsnüye, Şeyhomerli, Darboğaz, Gümüş, Maden, Koçak, Çiftehan olarak tespit edilmiştir (Şekil 14). Günümüz belgelerine dayalı ortaya çıkan bu sonuçların ileride yapılacak kazı ve diğer araştırma verilerine göre güncellenmesi gerekmektedir.

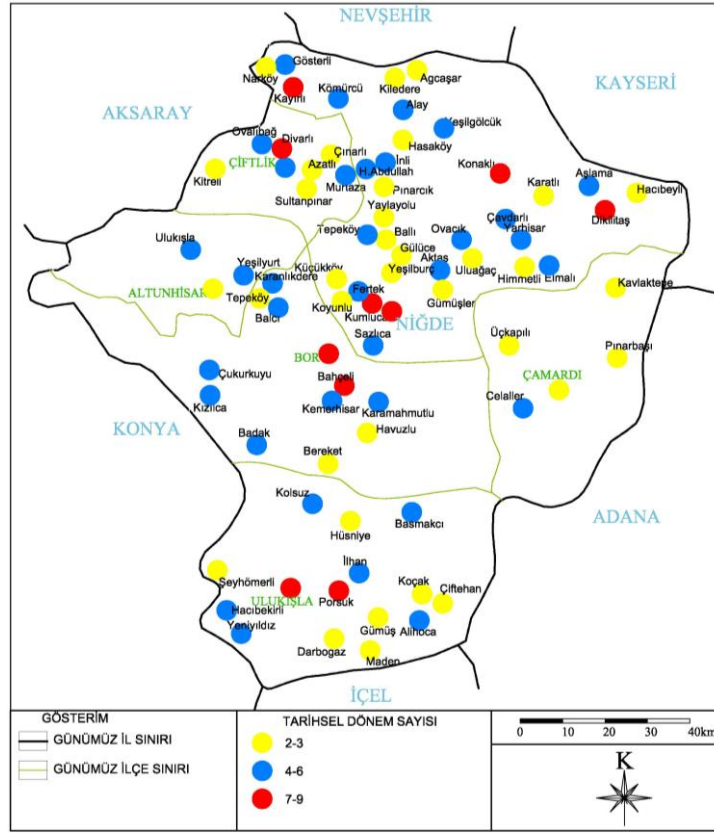
Tablo 1. Merkez ilçeye ait tarihsel dönem tablosu

YERLEŞİMİSİMLERİ	PALEOLİTİK	NEOLİTİK	KALKOLİTİK	TUNÇ ÇAĞI	ESKİ HİTİT ÇAĞI	DEMİR ÇAĞI	GEÇ HİTİT	FRİG	HELENİSTİK	ROMA	BİZANS	SELÇUKLU	KARAMANOĞULLARI	OSMANLI	TARİHSEL TABAKA SAYISI
MERKEZ (Tepebağları Höy,Alaeddin Tepesi,Amas Örenyeri)				X			X	X	X	X	X	X		X	8
KUMLUCA			X			X				X	X	X	X	X	7
AKTAŞ (Çaylakepe Yerleş.)						X			X	X	X			X	5
ALAY (Yalvaç Mevkii)										X	X		X	X	4
BAĞLAMA														X	1
DEĞİRMENLİ														X	1
DÜNDARLI.														X	1
EDİKLİ.															
GÜMÜŞLER												X		X	2
HACIABDULLAH (Frizlinin Kaletepe Yerleş.)										X	X		X	X	4
KARAATLI (Kuşkayası Mez.)											X			X	2
KİLEDERE Kiledere Höy.)			X	X										X	3

E. EFE YAVAŞCAN, Z. G. URAK

KONAKLI (Nurettin Tepe, Hüyük Höyüğü, Misli)			X	X		X		X	X	X		X	7
ORHANLI													
YEŞİLGÖLCÜK (Gölcük Höy.)					X			X	X		X	X	5
YILDIZTEPE (Karaçakıl Tepesi)				X				X			X	X	4
AĞÇAŞAR											X	X	2
AŞLAMA (Aşlama Höyük)				X	X		X	X	X			X	6
BALLI									X			X	2
ÇARIKLI												X	1
ÇAVDARLI (Zamzama Höy.) Ören Tepesi-Killos Kaya Yerleş.)				X	X		X	X	X				5
ÇAYIRLI												X	1
DİKİLİTAŞ (Enehil Höy. İmamlı Höy.)		X	X	X	X		X	X	X			X	8
ELMALI (Göremesen Tepe)							X	X	X			X	4
FERTEK								X		X	X	X	4
FESLEĞEN												X	1
GÖSTERLİ (Kilise Tepesi)				X	X		X					X	4
GÜLLÜCE (Güllüce Höyük)					X			X	X				3
HAMAMLI												X	1
HACIBEYLİ (Hacıbeyli Höy.)		X						X	X				3
HANÇERLİ												X	1
HASAKÖY									X			X	2
HİMMETLİ										X		X	2
İÇMELİ												X	1
KAYIRLI (Kilise Tepesi, Pınarcık Höy.)				X	X		X	X	X		X	X	7
KIRKPINAR												X	1
KIZILÖREN													
KOYUNLU											X	X	2
KÖMÜRCÜ (Kaletepe Obsidiyen Atöl. Meydan Boğazı Deresi, Göllüdağ)	X	X	X		X	X						X	6
KÜÇÜKKÖY											X	X	2
NARKÖY (Narköy Şapeli)									X			X	2
OVACIK (Geçittepe Höy.)			X	X	X						X	X	5
ÖZYURT													
PINARCIK (Duvarca Öreni)								X				X	2
TAŞLICA													
TEPEKÖY (Kesleğen Tepe)					X			X	X			X	4
TIRHAN												X	1
ULUAĞAÇ (Endevit)									X			X	2
YARHİSAR (Yarhisar Höy.)					X			X	X			X	4
YEŞİLBURÇ								X			X	X	3
YEŞİLOVA												X	1
YAYLAYOLU (Çakıltepe Höy)				X	X							X	3
SAZLICA (Obruk Tepe)							X	X	X		X	X	5

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

Şekil 14. Katmanlaşmanın mevcut olduğu yerleşimler ve dereceleri

6. SONUÇLAR

Katmanlaşmanın kültürel önemle ilişkisi temel alınarak, tarihi katmanlaşmanın açığa çıkartıldığı Niğde İli için sürdürülebilir koruma kararlarının oluşturulması için bu katmanların dikkate alınması gerekmektedir. Bu katmanların kentsel belleğin oluşturulmasında ve uygulanabilecek koruma çalışmalarında ilin karakter alanlarının oluşmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Henüz Niğde kent merkezi için bile bugüne kadar uygulanmış ya da hazırlanmış koruma uygulamalarında yerleşim tarihinde var olan tarihi katmanların koruma çalışmalarında yer almamış olması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Niğde İli için tarihi katmanlaşmanın araştırıldığı bu çalışmanın sosyo-kültürel, ekonomik ve yönetsel-kurumsal sürdürülebilirlik içerikleri açısından ele alan ilin tamamını etkileyecek tüm plan ve projelerin alanın kültür varlıklarının, tarihi katmanlarının, arkeolojik değerlerinin sürdürülebilir korunmasını sağlayacak tamamlayıcı bir alan yönetim planı çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İlin sahip olduğu yer altında ve üstündeki değerlerin farkına varılması, gerekli koruma bilincine ulaşması, sahiplenme, aidiyet ve benimseme kavramlarının gelişmesi ile ildeki kasaba ve köyler dâhil tüm yöneticilerin kullanıcı ve yönetici kimliği ile korumaya yaklaşımı ve desteği korumanın hayata geçirilmesi için önemlidir. Sürdürülebilir kalkınmanın gerekli bir bileşeni olarak 'halk katılımı' fikri 1992 yılına kadar birçok önemli uluslararası belgede dile getirilmiştir [88]. Tarihi değerlerin katılımcı yaklaşım ile korunabileceği bilinmektedir. Bu nedenle etkili bir koruma uygulaması için tarihi katmanların açığa çıkartıldığı bu çalışmanın il için yapılacak koruma ve yönetim politikalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmalara, ilde yaşayan, çalışan ili ziyaret eden her seviyede koruma bilincinin oluşturulması ile başlanmalıdır. Örneğin il merkezinde, kasaba ve köylerde eğitimcilerin kültürel mirası koruma konusunda bilinçlendirilmesi için eğitimlerin düzenlenmesi, okullarda tarihi ve kültürel mirasın korunması konusunda öğrencilerin bilinçlendirilmesi için projeler üretilmelidir.

Kapadokya Bölgesi'nde önemli bir yerleşim olan ilin tarihi değerlerinin bir bütün olarak korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için çok katmanlılığın belirlendiği çalışma ilin sahiplenme

E. EFE YAVAŞCAN, Z. G. URAK

aidiyet kavramlarının kullanıcılarca belirlenmesini sağlayabileceği düşünülmektedir. İl için bu katmanların dâhil edildiği koruma politikalarının oluşturulması gerekmektedir. İlin Kapadokya Bölgesi'nde yer aldığı ulusal anlamda vurgulanması, tanıtılması imajının güçlendirilmesi ve tanınırlığının sağlanması, öncelikle kentlilere bu verilerin aktarılması, ulusal anlamda tanıtım programlarının düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Katmanlaşmanın mevcut olduğu yerleşimlerin (Şekil 14) detaylıca araştırılacak alanın tarihsel katmanlarının anlatıldığı görsel bilgilerin yer aldığı bilgi panoların tasarımlarının yapılması ve yerleşimlere yerleştirilmesi gereklidir. Böylece ilin görsel bütünlüğünün geliştirilmesi, tarihi karakterinin korunması, katmanlaşmanın algılanması, tarihi dokunun ön plana çıkarılması ilin önemini vurgulanması için önemlidir. Alanın ayırt ediciliği, özgün kimliğinin ön plana çıkarılması, korunması ve geliştirilmesi için kaya oyma mekânlar, yer altı şehirleri gibi insanların merak duyduğu önemli yerleşimlere sahip olan ilde yer altı şehirlerinin temizlenerek ziyarete açılması ve Nevşehir ile bağlantının oluşturulmasının sağlanması önemli bir adım olacaktır. Böylece kentin geçmişi ile günümüz yaşamını bütünleştirilerek kentsel belleğin oluşturulması sağlanacaktır.

Tarihsel sürekliliğe sahip çok katmanlı yerleşimler için koruma ve yönetim sorunlarının çözülmesi, koruma müdahale kararlarının verilebilmesi, geleceğine yönelik koruma politikalarının oluşturulabilmesi için tarihsel katmanlaşmanın araştırılması ve belgelenmesi ilk adımdır. Çalışmanın çok katmanlı yerleşimler için yapılacak araştırmalara katkı sağlaması ve Niğde İli için yapılacak koruma çalışmalarına yön vermesi beklenmektedir.

BİLGİLENDİRME

Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda devam etmekte olan doktora tez çalışmalarının bir bölümünden oluşturulmuştur.

KAYNAKLAR

- [1] AYDENİZ, N.E., “Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi Ve Türkiye’deki Yansımaları”, N.Ü. Journal Of Yasar University, 4(16), 2501-2524, 2009.
- [2] BİLGİN ALTINÖZ, G., Assessment of historical stratification in multi-layered towns as a support for conservation decision-making process; A geographic information systems (GIS) based approach. Case study: Bergama (yayınlanmamış doktora tezi). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- [3] http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/26398dca6f47b49_ek.pdf (erişim tarihi:21.12.2017)
- [4] <http://www.metropolistanbul.com/public/temamakale.aspx?tmid=&mid=13> (erişim tarihi: 15.03.2014).
- [5] STRABON., Antik Anadolu Coğrafyası, (Geographika: XII-XIII-XIV), Çeviren Adnan Pekman, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2005.
- [6] http://www.kulturvarliklari.gov.tr/sempozyum_pdf/arastirmalar/12_arastirma.pdf (erişim tarihi:20.07.2018).
- [7] https://dosyalar.nevsehir.edu.tr/70e597e957c5751c0907dbe4b53cc677/1_uluslararası_nevşehir_tarih_ve_kültür_sempozyumu-3.pdf#page=129 (erişim tarihi:09.08.2018).
- [8] <http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi> (erişim tarihi: 17.03.2018)
- [9] <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=TurkiyeAL&dil=tr> (erişim tarihi: 25.12.2017)
- [10] Niğde Kültür Envanteri, Niğde Valiliği, 2016, Ankara
- [11] CHİLDE, V.G., Kendini Yaratan İnsan, (Çeviren Filiz Ofluoğlu), İstanbul, Türkiye, s.25, 1996.
- [12] KÖKTEN, K. İ., “Anadolu’da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Dergisi, 10, S.3-4, s. 186, 1952.
- [13] SEVİN, V., Anadolu Arkeolojisi, Der Kitapevi, İstanbul, 2014.
- [14] BIÇAKÇI, E., Tepecik/Çiftlik Höyüğü (Niğde) Kazısı Işığında Orta Anadolu Tarih Öncesi Kültürleri İle İlgili Yeni Bir Değerlendirme, TÜBA-AR 4, 2001.
- [15] <http://www.nigdekulturizm.gov.tr/Eklenti/9886,abinpdf.pdf?0> (son erişim tarihi:05.06.2018).
- [16] BALKAN ATLI N., D. BİNDER., MC. CAUVİN., Obsidian Sources, Workshops and Trade in Central Anatolia, in M.Özdoğan, N. Başgelen (eds.), Neolithic in Turkey, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, , 133-145,104-115, İstanbul, Türkiye, 1999.

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

- [17] HAKMAN, M., Kapadokya'da Zeus Kültü, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 20-25, Ankara, 2012.
- [18] YALÇINKAYA, I., Arkeoloji Ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Paleolitik Çağ (Eski Taş Çağı / Yontma Taş Çağı), Kültür Ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi, Ankara, 2009.
- [19] BALKAN ATLI, N., SLIMAK, L., KUHN, S., AÇIKGÖZ, F., Kömürcü-Kaletepe Obsidyen Atölyesi Paleolitik Dönem 2006 Yılı Kazısı, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü 29.Kazı Sonuçları Toplantısı, 2.Cilt, 53-61, Kocaeli, 2007.
- [20] ÖZDAĞAN, M., BAŞGELEN, N., Türkiye'de Neolitik Dönem 2 Cilt Takım- Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu Ve Avrupa'ya Yayılımı-Yeni Kazılar, Yeni Bulgular, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007.
- [21] ÖZTAN, A., Arkeoloji Ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Neolitik Çağ (Yeni Taş/Cilalı Taş Çağı), Kültür Ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi, Ankara, 2009.
- [22] <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisosbd/article/viewFile/1025008713/1025007297> (son erişim tarihi: 12.02.2017).
- [23] ATAK, K., Anadolu'da Kalkolitik Çağ Kabartma Bezemeli Seramik Geleneği, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2012.
- [24] ESİN, U., Paleolitik'ten İlk Tunç Çağı'nın Sonuna: Tarihöncesi Çağların Kapadokya'sı, Kapadokya, Ed. M. Sözen, İstanbul, 62-123, 1998.
- [25] ÖZTAN, A., I. Dönem Köşk Höyük- Niğde Kazı Buluntularının Değerlendirilmesi Ve Stratigrafik Kontrolü, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara, 2005.
- [26] SİLİSTİRELİ, U., Pınarbaşı Ve Köşk Höyükleri, V. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 81-85, 1984.
- [27] KAPTAN, E., Anadolu'da Kalay ve Eski Yeraltı Kalay Madenciliği: Jeoloji Mühendisliği, 40, 15-19, Ankara, 1992.
- [28] YİĞİT, T., "İlk Tunç Çağı'nın Son Evresinde Anadolu'nun Siyasal Görünümü, Tarih Araştırmaları Dergisi", 21, 33, 2003.
- [29] TÜRKER, A., "Tarih Öncesi Nevşehir", I. Uluslararası Nevşehir Tarih Ve Kültür Sempozyumu, Nevşehir Üniversitesi Yayınları: 2, 309-332, 2011.
- [30] http://www.tayproject.org/downloads/ITC_SH.pdf (son erişim tarihi:06.07.2018).
- [31] ECEOĞLU, A., "Mimarisi ile bir tarih 'Kapadokya'" I.Uluslararası Nevşehir Tarih Ve Kültür Sempozyumu, Nevşehir Üniversitesi Yayınları: 2, 233-243, 2011.
- [32] BİLGİÇ, E., "Anadolu'nun İlk Tarihi Çağının Ana Hatlarıyla Rekonstrüksiyonu (Siyasi-İdari ve İktisadi-İçtimai Bakımlardan)", AÜDTCFD, VI, 5, 489-516, 1948.
- [33] http://www.tarihinpesinde.com/dergimiz/nisan2011/05_06w.pdf (son erişim tarihi:20.07.2018).
- [34] DEMİRTAŞ, I., Hitit Çanak Çömleğinin Biçimleri Bakımından Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004.
- [35] DÖNMEZ, S., Hitit Döneminde Anadolu'da Değişim Aracı Olarak Kullanılan Madenler, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış, Doktora Tezi), Ankara, 2013.
- [36] <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/118008> (son erişim tarihi: 18.06.2018).
- [37] PELON, O., TİBET, A., Porsuk'ta Dört Kazı Mevsimi (1986-1989), Genel Değerlendirme, XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı 1, 259-266, Ankara, 1993.
- [38] ÖKSE, A.T., "Salat Tepe Kazıları", I. Uluslararası Batman ve Çevresi Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, 1, 77-91, İstanbul, Türkiye, 2009.
- [39] ŞAHİN, D., Orta Anadolu'da Demir Çağı Mimarisinin Gelişimi Ve Kentleşme Süreci, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış, Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2012.
- [40] Niğde Kültür Envanteri, Niğde Valiliği, Niğde, 2009.
- [41] AKÇAY, A., "Tabal Ülkesinin Tarihsel Süreci Üzerine Bir Değerlendirme", Tarih İncelemeleri Dergisi XXIX / 1, 37-58, 2014
- [42] DUYMUŞ, H., "Asur Kaynaklarına Göre Demir Çağı'nda Tabal Krallığı", ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2, 3, 34-46, 2011.
- [43] GALANTİ, A. Niğde Ve Bor Tarihi, Tan Matbaası, İstanbul. 1951.

E. EFE YAVAŞCAN, Z. G. URAK

- [44] KORKMAZ, M., “16. Yy’da Kilisehisar Bizans Şehrinden Osmanlı Köyüne”, Balıkesir Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi, 7, 11, 2004.
- [45] ÇOŞKUN, Y., “Hitit Çivi Yazılı Belgelerin Işığında İlk Çağda Tuuanuua”, Belleten, LII /207-208, 477-485, 1989.
- [46] TEZCAN, B., “1969 Göllüdağ Kazısı”, Türk Arkeoloji Dergisi, XXX, 1-30, 1992.
- [47] YILMAZ, F., Dünden Bugüne Niğde Tarihi, Kültür Kitabevi, Niğde, 1999.
- [48] ERAVŞAR, O., Kapadokya’da Yerleşim Alanları Ve Sorunları, Kapadokya Vakfı Yayınları, Nevşehir, 9-88, 1996.
- [49] SALMAN, Y., Nevşehir Mad., Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 2, İstanbul, 1345,1997.
- [50] SEVİN, V., Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I, T.T.K. Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2007.
- [51] ERDİL, K., AKOK, M., Niğde Alaeddin Tepe Sondajları Hakkında Ön raporu, 1962.
- [52] Niğde Kültür Envanteri, Niğde Valiliği, Ankara, 2016.
- [53] COOPER, E., DECKER, M., Life And Society In Byzantine Cappadocia, Palgrave Macmillan, London, 2012.
- [54] Tyana (Kemerhisar) Bir Sınır Şehri, Doğu İle Batı Arasında Bir Kapı, Tyana Kültür Ve Turizm Yayınları, 2, Niğde, 2005.
- [55] RAMSAY, W. M., Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası, (Çev. Mihri Pektaş), İstanbul. Milli Eğitim Basımevi, 1960.
- [56] GEDİK, İ., Niğde 1997 İl Yıllığı, 9-10, Önder Matbaa, Ankara, 1997.
- [57] GÖRMEZ, K., Kapadokya Mevcut Durum Raporu, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1-197, Ankara, 2002.
- [58] KARAKAYA, M., Seyahatnamelerde Nevşehir, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2007.
- [59] ULUSOY BİNAN, D., Güzelyurt Örneğinde, Kapadokya Bölgesi Yığma Taş Konut Mimarisinin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1994.
- [60] OSTROGORSKY, G., Bizans Devleti Tarihi, Türk Tarih Kurumu, 2017.
- [61] TOROĞLU, E., Niğde İli Yerleşmeleri ve Lokasyon Planlaması, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006.
- [62] AKŞİT, A., “Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilâyetinin Alt Birimleri ve Sınırları”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 21,2007.
- [63] TURAN, O., Selçuklular Zamanında Türkiye, Turan Neşriyat Yurdu, 1971.
- [64] GÖKHAN, İ., KOÇAK, K., SARAÇ, H., Anadolu Selçukluları Döneminde Nevşehir, Niğde, Kayseri Ve Aksaray Çevresinin Siyasî, Sosyal, Ekonomik Ve Kültürel Tarihi, Cappadocia Journal, 7, 83-117, 2016.
- [65] AKŞİT, A., Niğde Şehriyle İlgili Tarihi Kaynaklar: Akmedrese Vakfiyesi, TÜBAR-XXVI, 2009.
- [66] TANYELİ, U., Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. Yüzyıl), İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 1987.
- [67] DARKOT, B., Niğde, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1964.
- [68] KOCAELİ, F., SÜSLÜ, O.M., ÖZME, A., Seyahatnamelerde ve Anılarda Niğde, , Niğde İl Özel İdaresi, Niğde, 2011.
- [69] ÖZKARCI, M., Niğde, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 33, 95-98, 2007.
- [70] EDHEM, H. E., Niğde Kılavuzu, Kültür Bakanlığı Antikiteler ve Müzeler Anıtları Koruma Kurulu Yayını, İstanbul, 1937.
- [71] ÇAL, H., Niğde Kale ve Çevre Düzenleme Projesi Sanat Tarihi Raporu, 1992.
- [72] <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/285805> (son erişim tarihi:12.06.2018).
- [73] <https://archive.org/details/EvliyalarSehriNigde> (son erişim tarihi 16.07.2018).
- [74] <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/284555> (son erişim tarihi:17.11.2017).
- [75] OFLAZ, M., Niğde, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 33, 92-95, 2007.

TARİHSEL KATMANLAŞMANIN BELGELENMESİ, DOĞAL VE FİZİKSEL DEĞERLERİN KORUNMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KAPADOKYA BÖLGESİ, NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

- [76] DOĞAN, N. Ş. VE FATAHA, B. E., Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/Melek Hatun Ve Niğde Ak Medreseleri, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 14, 95-118, 2011.
- [77] TOPAL, N., Karaman Eyaleti Vakıf Defterinde Niğde Vakıfları (H. 881/M. 1476), ZfWT, Journal of World of Turks, 4, 2, 123-143, 2012.
- [78] ÖZDAŞ, G., Modernleşme Sürecinde Niğde’de Mimari Çevre Ve Kentsel Dönüşümler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, 2007.
- [79] TOPAL, N., “15. Yüzyılda Niğde Şehrinde İskân Ve Mahalleler” MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 15, 1, 2017.
- [80] UZUNÇARŞILI, İ. H., Niğde’de Karamanoğlu Ali Bey Vakfiyesi, Vakıflar Dergisi, 2, 45-80. Ankara, 1942.
- [81] UZLUK, F. N., Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi, Ankara, 1958.
- [82] HÜSEYİNKLİOĞLU, A., ARSLAN, H., 16. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Niğde Kazası Yerleşme Merkezlerinin Tespiti, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 2, 299-314, Elazığ, 2009.
- [83] METİN, R., XVI. Yüzyılda Niğde Sancağında Demografik Yapı Üzerine Bir Değerlendirme, The Journal Of Academic Social Science Studies, 45, 35-52, 2016.
- [84] KAYA, M., “XX. Yüzyıl Baslarında Niğde Sancağı’nın Nüfusuna Dair”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 19, 193-210, 2006.
- [85] GEDİK, İ., Niğde 1997 İl Yıllığı, 9-10, Önder Matbaa, Ankara, 1997.
- [86] ARAZ, M., Impacts of Political Decisions in the Formation of Railroads and Railroad Architecture in Turkey Between 1856 and 1950, O.D.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1995.
- [87] <http://www.nigde.gov.tr/> (son erişim tarihi: 15.06.2018).
- [88] <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002247/224787e.pdf> (son erişim tarihi: 11.07.2018).